

RIHO REI

POLITSEI- KURSUS

Toetav õppematerjal õpetajale

RIHO REI

POLITSEIKURSUS

Toetav õppematerjal õpetajale

SISEKAITSEAKADEEMIA
ESTONIAN ACADEMY OF SECURITY SCIENCES

SISUKORD

Sissejuhatus	4
1. Politsei ja piirivalve üldkursuse kokkuvõte ning sissejuhatus politseikursusesse	6
2. Karistusõiguse kohaldamise üldpõhimõtted	16
3. Avaliku korra kaitse üldpõhimõtted	24
4. Liikluse järele valvamine	38
5. Ohtu sattumise ja süütegude ennetamine	45
6. Tegutsemine sündmuskohal ja asitõendite käitlemine	52
7. Piirkondlik politseitöö	56
8. Välijuhtimine ning patrullimise plaanimine ja elluviimine	62
9. Õpimapi kaitsmine	66
10. Õppekäik politseiasutusse	67

SISSEJUHATUS

Käesolev õppematerjal aitab sisekaitseõpetajal tunde ette valmistada ja anda. Teemade käsitlemisel on kasuks õpetaja erialaspetsiifilised teadmised Politsei- ja Piirivalveameti tegevusvaldkonnast. Õpetajaraamatut koostades on järgitud õppijakesksust õppes.

Raamatu esimese teema eesmärk on teha kokkuvõtte politsei ja piirivalve üldkursusest ning anda õpilastele võimalus tutvuda politseikursuse teemadega.

Politseikursuse läbimisel saab õpilane uusi teadmisi ja oskusi karistusõiguse kohaldamise ning avaliku korra kaitse üldpõhimõtetest, liikluse järele valvamisest, ohtu sattumise ja süütegude ennetamisest, tegutsemisest sündmuskohal ja asitõendite käitlemisest, piirkondlikust politseitööst, samuti välijuhtimise ning patrullimise plaanimisest ja elluviimisest.

Kursuse lõpus käivad õpilased politseiasutuses (prefektuuris, politseijaoskonnas), et kinnistada politseikursuse jooksul omandatud oskusi ja teadmisi ning tutvuda vahetult politsei töötingimuste ja -vahenditega.

Politseikursuse teemad on valitud eesmärgiga anda õpilastele võimalikult mitmekesine ülevaade Politsei- ja Piirivalveameti erinevatest töövaldkondadest ning politseiametniku elukutsest. Samuti aitavad omandatud teadmised ja oskused paremini hakkama saada igapäevaelus ning valida teadlikumalt elukutse pärast gümnaasiumi lõpetamist.

Iga peatüki alguses on lühike ülevaade teemast ning olulisemad seisukohad. Esitatud on õpitulemused, mis tuleb teema käsitlemise järel õpilastel saavutada, mõisted, teema õppimist võimaldavad eelteadmised ja vajalikud vahendid ning kasutatavad allikad. Tundide korraldamist toetavad metoodilised nõuanded ja tunnifaaside kirjelduse juures pakutud õppeülesanded.

Kursuse 35 tundi on jaotatud järgmiselt:

- 1) politsei ja piirivalve üldkursuse kokkuvõtte ning sissejuhatus politseikursusesse (1 tund);
- 2) karistusõiguse kohaldamise üldpõhimõtted (4 tundi);
- 3) avaliku korra kaitse üldpõhimõtted (4 tundi);
- 4) liikluse järele valvamine (4 tundi);
- 5) ohtu sattumise ja süütegude ennetamine (4 tundi);
- 6) tegutsemine sündmuskohal ja asitõendite käitlemine (4 tundi);
- 7) piirkondlik politseitöö (4 tundi);
- 8) välijuhtimine ning patrullimise plaanimine ja elluviimine (4 tundi);
- 9) õpimapi kaitsmine (2 tundi);
- 10) õppekäik politseiasutusse (4 tundi).

Õpilased lahendavad kursuse jooksul erinevaid ülesandeid, täidavad töölehti ja lahendavad koduülesandeid. Täidetud töölehed koondatakse õpimappi, mida kaitstakse kursuse viimases tunnis enne politseiasutuses käiku.

Politseikursuse läbimise järel peab õpilane saavutama järgmised õpitulemused:

- 1) toob näiteid väärtegade ja kuritegude kohta, eristab neid ja mõistab üldiselt süütegude menetlust;
- 2) nimetab korrakaitseseaduse meetmeid ning toob näiteid korrarikumise, ohu kahtluse ja ohu kohta;

- 3) nimetab liiklusjärelvalve meetmeid ja liiklusohutuse suurendamise võimalusi;
- 4) kirjeldab ohtu sattumise ja süütegude ennetamise võimalusi;
- 5) kirjeldab sündmuskohal tegutsemise ja asitõendite käitlemise üldisi tegevusi;
- 6) kirjeldab piirkondliku politseitöö üldisi eesmärke ja toob sellekohaseid näiteid;
- 7) kirjeldab politseipatrulli üldisi eesmärke ja toob näiteid patrullimise kohta.

Allpool pakume ühe võimaliku tunnilahenduse mudeli Mare Oja järgi, et õpetajaraamatut kasutav õpetaja saaks seda eeskujuks võtta. Näidis ei tähenda ilmtingimata selle punkt-punktilt järgimist, kuid võib olla hea inspiratsiooniallikas.

Näidistunnikava mudel

I. Eelhäälestus (5–10 min)

Arutletakse taotletavate õpitulemuste üle ja tuuakse nende kaudu esile teema olulisus. Kirjeldatakse, kuidas on plaanis õpilaste teemakohased eelteadmised välja selgitada ning mis ülesande kaudu häälestutakse õpitavale teemale.

II. Õppimine (30–35 min)

Ülesannete kirjeldused. Ühe ülesande kestus võiks olla umbes 10 min, seejärel tuleks kas tegevust muuta, minna teise faasi või illustreerida käsitlust. Ülesannetes peaks olema õpilastel iseseisva töö ja paarisjagamise faas. Seejärel võetakse kokku terve klassi töö. Meetodite valik tuleneb õpitulemusest. Ülesanded peaksid olema omavahel seotud. Tulemuste arutamine klassis on hädavajalik, et korrigeerida väärmõistmist, ent ka õpilasi kaasata ja aktiveerida. Kohustus olla valmis tulemust esitlema hoiab positiivset pinget ja suurendab vastutust ülesande sooritamise eest.

Ülesandeid kavandades võiks mõelda, et õppimine ei oleks lineaarne, s.o kogu aeg uus teadmine, vaid sama teadmist peaks käsitlema erinevas võtmes, n-ö pidevalt teemat kitsendama ja laiendama. Ülesande keskmes peaks olema mõtteviis: õpilane õpib (õppijakesksus), mitte õpetaja õpetab (õpetajakesksus). Õpilane õpibki ainult siis, kui ta on tegevuses ja ise midagi uurib. Kui õpetaja räägib, salvestatakse teadmine mällu, mis võib kohe kaduda, kui seda ei kasutata.

III. Kokkuvõte ja refleksioon (5–10 min)

Teema võetakse kokku ja õpilased suunatakse mingi ülesande kaudu mõtlema, mida nemad selles tunnis uut õppisid, mis oli neile kõige tähenduslikum. See peaks toimuma samuti soovitatavalt ülesande kaudu.

Õpetajaraamatu koostamisel on olnud suureks abiks Mare Oja, kes jagas suurepäraseid näpunäiteid õpetajaraamatu struktuuri, tunnikava mudeli ja õpetamise metoodika kohta.

1. POLITSEI JA PIIRIVALVE ÜLDKURSUSE KOKKUVÕTE NING SISSEJUHATUS POLITSEIKURSUSESSE

Õpilased on läbinud esimese 35-tunnise politsei ja piirivalve üldkursuse, mille jooksul omandati teadmisi ja arendati praktilisi oskusi Politsei- ja Piirivalveametis ajaloost kuni vabatahtlike kaasamiseni politseitegevusse. Käsitletud teemad olid kindlasti enamikule õpilastest uudsed ja mahukad. Seetõttu on enne politseikursuse teemade juurde asumist hea vaadata korra tagasi ning tuletada meelde politsei ja piirivalve üldkursusel õpitut. Siis saab õpetaja ettekujutuse õpilaste eelteadmistest politseikursuse teemadest ning õpilaste teadmiste üldisest tasemest.

Ülesannete lahendamise ajaks jaotatakse õpilased nelja rühma (politsei ja piirivalve üldkursuse üldteemade põhjal). Õpilased annavad ülevaate kursuse jooksul omandatud teadmistest ehk sellest, mis on neil eelnevatest teemadest meelde jäänud (ülesanne 1).

Igale rühmale antakse üks politseikursuse teema ning õpilaste ülesanne on selgitada, mida nad ootavad uuel kursusel. Nii selgub õpetajale, millised on õpilaste eelteadmised. See on abistav info kursuse teemasid ette valmistades ja tunde andes (ülesanne 2 või ülesanne 3).

Õpilaste sisejulgeolekualaste teadmiste üldist taset võib selgitada üldteadmiste testiga, mida saab õpetaja vajaduse korral täiendada või siis lühendada (ülesanne 4). Õpilased täidavad testi üksinda ning peale testide kontrollimist arutletakse üheskoos testis esitatud küsimuste üle.

Eelteadmised: politsei ja piirivalve üldkursuse läbimine ning teemade omandamine ettenähtud tasemel; rühmas töötamise oskus

Vajalikud vahendid: töölehed, liimipulgad rühmade arvu põhjal

Kasutatav allikas

Mare Oja (2016). Õppetegevust aktivistavad meetodid sotsiaalvaldkonna õppeainete õppimisel ja õpetamisel: <https://oppekava.innove.ee/aktiivoppe-meetodid-sotsiaalainete-oppes/> [23.09.2019]

Teema käsitlemine (1 tund)

1. Õpetaja meenutab politsei ja piirivalve üldkursuse jooksul läbitud teemasid. Mis olid käsitletud alateemad ja mida need sisaldasid (ülesanne 1)?
2. Rühmad esitavad oma töö tulemused. Üldises arutelus korrigeerivad õpilased ja õpetaja vajaduse korral vastuseid.
3. Samadele rühmadele saab anda ülesande arutleda politseikursuse teemade üle. Õpilased panevad oma seisukohad kirja töölehtedele (ülesanne 2 või ülesanne 3; viimane ülesanne põhineb TTS-meetodil).
4. Õpilaste sisejulgeolekualaste teadmiste üldise taseme selgitamiseks võib kasutada üldteadmiste testi (ülesanne 4). Õpilased täidavad testi üksinda ning pärast testide kontrollimist arutletakse üheskoos testis esitatud küsimuste üle.

Ülesanne 1. Täitke tabel ettenähtud viisil.

Õpetaja jagab õpilased neljaks rühmaks ning määrab igale rühmale ühe politsei ja piirivalve üldkursuse teema. Lauale on paigutatud lehed, millele on märgitud üldkursuse **alateemad**. Rühmade ülesanne on leida üles enda teemaga seotud alateemad ning paigutada need töölehel ettenähtud lahtritesse (vastavad lahtrid koos alateema sisuga on varem lehest välja lõigatud). Peale alateemade tuvastamist selgitatakse rühmasisese aruteluga välja ja pannakse kirja alateemade sisu, mida tutvustatakse kaasõpilastele.

Politsei ja piirivalve üldkursuse teemad	Paigutage alateemad õige teema juurde	Avage alateema sisu märksõnade kaudu
Politseiteenistuse regulatsiooni ning organisatsiooni kultuuri ja struktuuri tundmine	Ülevaade politsei ajaloost: Eesti politsei ja piirivalve tähtsamad sündmused aastail 1918–1940, Eesti politsei ja piirivalve aastail 1990–2010, PPA loomine ja organisatsioonilised muutused	
	PPA missioon ja visioon, PPA sümbolika: vapp, lipp, teenetemärgid, teenistusastmed, PPA struktuur ja struktuuriüksuste põhiülesanded	
	Avaliku teenistuse seadus	
	Politsei kui korrakaitseorgani pädevuse ja volituste määratlemine korrakaitseaduse ja eriseaduste alusel	
	Riiklikud ja rahvusvahelised kutse-eeetika eeskirjad (avaliku teenistuse seadus, <i>European Code of Police Ethics, Ethics of Border Security</i>)	
	Ametniku eetiline käitumine	
	Ekskursioon lähimasse politseiprefektuuri	
Politsei riigisisene ja rahvusvaheline koostöö	Politsei riigisisene koostöö	
	Politsei rahvusvaheline koostöö, k.a rahvusvahelised organisatsioonid ja nende põhitegevused (Europol, Interpol, Frontex, CEPOL, EASO, OSCE)	
	Politsei riigisisened ja rahvusvahelised andmebaasid (e-politsei, POLIS, MIS, KILP, PIKO)	
	Schengeni ühtse viisaruumi kujunemine ning kompensatsioonimeetmete rakendamise võimalused	

Politsei ja piirivalve üldkursuse teemad	Paigutage alateemad õige teema juurde	Avage alateema sisu märksõnade kaudu
Politseiteenistuses kasutatavad enesekaitsevahendid, sidepidamisvahendid ning teenistusrelvad	Politseiteenistuses kasutatavad enesekaitsevahendid	
	Politseiteenistuses kasutatavad sidepidamisvahendid	
	Politseiteenistuses kasutatavad erivahendid	
	Politsei teenistusrelvad	
Vabatahtlike kaasamine politseiteenistusse	Vabatahtlike kaasamine ja rakendamine	
	Abipolitseiniku õigused ning tegevusalad	
	Vabatahtlik merepääste	

Ülesanne 2. Täitke tabel ettenähtud viisil. Mida ootate politseikursuse teemade käsitlest?

Õpetaja jagab õpilastele töölehed. Tabeli vasakus veerus on esitatud politseikursuse üldteemad. Õpilaste ülesanne on täita tabeli parem veerg ning märkida sinna oma teadmised ja see, mida nad ootavad politseikursuse teemadest. Peale üksitööd korraldatakse klassis üldine arutelu, kus tutvustatakse teemasid, mille kohta infot oodatakse. Klassiarutelus saavad rohkem informeeritud õpilased või õpetaja küsimustele lühidalt vastata.

Politseikursuse teema	Alateema sisu
Karistusõiguse kohaldamise üldpõhimõtted	
Avaliku korra kaitse üldpõhimõtted	
Liikluse järele valvamine	
Ohtu sattumise ja süütegude ennetamine	
Tegutsemine sündmuskohal ja asitõendite käitlemine	
Piirkondlik politseitöö	
Välijuhtimine ning patrullimise plaanimine ja elluviimine	

Ülesanne 3. Täitke tabel ettenähtud viisil.

Ülesanne põhineb TTS- (tean, tahan teada, sain teada) meetodil, mida on kohandatud selle ülesande jaoks. Õpilased täidavad iseseisvalt esimese veeru lahtrid. Kirjapandut võrreldakse rühmakaaslastega ja vajaduse korral täiendatakse oma tabelit. Järgmisena sõnastavad õpilased teise veeru ehk määravad selle, mida soovivad nende teemade põhjal edaspidi õppida. Tabelit hoiavad õpilased alles kuni kursuse lõpuni. Viimases tunnis täidavad nad tabeli viimase veeru, st märgivad tabelisse, mida uut said nad selle kursuse jooksul teada.

Politseikursuse teemad	Tean	Tahan teada	Sain teada
Karistusõiguse kohaldamise üldpõhimõtted			
Avaliku korra kaitse üldpõhimõtted			
Liikluse järele valvamine			
Ohtu sattumise ja süütegude ennetamine			
Tegutsemine sündmuskohal ja asitõendite käitlemine			
Piirkondlik politseitöö			
Välijuhtimine ning patrullimise plaanimine ja elluviimine			

Ülesanne 4. Lahendage iseseisvalt politseivaldkonna üldteadmiste test. Pärast testi kontrollimist arutlege klassis õigete vastuste sisu üle.

1. Eestis on kõrgema riigivõimu kandja:
 - a) Riigikogu
 - b) rahvas
 - c) president

2. Põhiseaduses loetletud vabadused ja kohustused:
 - a) kehtivad ainult Eesti kodanike kohta
 - b) kehtivad kõigi Eestis viibivate isikute kohta
 - c) kehtivad ainult välisriigi kodanike kohta

3. Isikute õigusi ja kohustusi tohib piirata:
 - a) Vabariigi Valitsuse määrusega
 - b) kohaliku omavalituse õigusaktiga
 - c) ainult kooskõlas põhiseadusega

4. Kedagi ei tohi ilma kohtu sellekohase loata vahi all pidada üle:
 - a) 24 tunni
 - b) 12 tunni
 - c) 48 tunni

5. Kedagi ei tohi käsitada kuriteos süüdiolavana enne:
 - a) kui politsei on avalikustanud isiku kahtlustavana kinnipidamises
 - b) kui tema kohta on jõustunud süüdimõistev kohtuotsus
 - c) kui isik on oma süü puhtsüdamlikult üles tunnistanud

6. Eestis kuulub seadusandlik võim:
 - a) rahvale
 - b) Vabariigi Valitsusele
 - c) Riigikogule

7. Viljandimaa kuulub:
 - a) Lääne prefektuuri teeninduspiirkonda
 - b) Lõuna prefektuuri teeninduspiirkonda
 - c) Ida prefektuuri teeninduspiirkonda

8. Politsei hädaabinumber on:
 - a) 911
 - b) 112
 - c) 110

9. Politsei- ja Piirivalveametis töötab:
 - a) kuni 500 inimest

- b) umbes 5000 inimest
- c) kuni 1000 inimest

10. Eesti ainus õppeasutus, kus sirguvad sisejulgeoleku valdkonna spetsialistid, on:

- a) Paikuse politseikool
- b) Sisejulgeolekuakadeemia
- c) Sisekaitseakadeemia

11. Politseivapil on:

- a) üks lõvi
- b) neli lõvi
- c) viis lõvi

12. Politsei- ja Piirivalveameti ühendasutus alustas tööd:

- a) 1. jaanuaril 2011
- b) 1. jaanuaril 2010
- c) 1. jaanuaril 1999

13. Lõuna prefektuuri teeninduspiirkonna moodustavad:

- a) neli maakonda
- b) kuus maakonda
- c) seitse maakonda

14. Politsei- ja Piirivalveameti peadirektor on:

- a) Vallo Koppel
- b) Elmar Vaher
- c) Kristian Jaani

15. Eestis registreeritakse aastas kuritegusid:

- a) kuni 5000
- b) kuni 100 000
- c) umbes 27 000

16. Viljandi maakonnas elab:

- a) mitte rohkem kui 20 000 elanikku
- b) umbes 47 000 elanikku
- c) alla 35 000 elaniku

17. Politseitöö edukust mõjutab enim järgmine asjaolu:

- a) tegutsemise kiirus
- b) füüsilised võimed
- c) taktikalised oskused
- d) täpsus

18. Eestis on kokku:

- a) 2 prefektuuri
- b) 4 prefektuuri
- c) 6 prefektuuri

19. Isikut on võimalik õigusrikkumise eest vastutusele võtta alates:

- a) 15. eluaastast
- b) 14. eluaastast
- c) 18. eluaastast

20. Kuriteo eest on võimalik karistuseks määrata:

- a) arest
- b) rahaline karistus
- c) rahatrahv

21. Karistamise eesmärk on see, et:

- a) isik mõistaks oma eksimust ja edaspidi hoiduks süütegude toimepanemisest
- b) maksta isikule kätte toimepandud kurjuse eest
- c) säilitada kannatanu meelerahu

22. Väärteo eest võib karistuseks määrata:

- a) hoiatusaresti
- b) rahatrahvi
- c) vangistuse

23. Avaliku korra eest vastutav isik on:

- a) ametiülesandeid täitev politseiametnik
- b) korda rikkuv isik
- c) abipolitseinik

24. Karistamise eesmärk on see, et:

- a) oleks võimalik saada riigieelarvesse lisaraha
- b) kõik ühiskonna liikmed mõistaksid, mis on õigusrikkumise tagajärg
- c) kannatanu ei peaks ise süüdlast mõjutama

25. Politsei missioon on:

- a) tagada koos turvaline liiklus
- b) luua koostöös turvalisust
- c) teha turvalisuse hoidmiseks koostööd

26. Politsei põhiväärtus on:

- a) kiire tegutsemine
- b) avatus
- c) taktikaline tegutsemine

27. Abipolitseinik on isik, kes:

- a) kuulub politsei koosseisu
- b) ei kuulu politsei koosseisu

28. Abipolitseinik on isik, kes:

- a) osaleb politsei tegevuses vabatahtlikult oma vabast ajast
- b) osaleb politsei tegevuses vabatahtlikult ja talle makstakse selle eest keskmist töötasu

29. Abipolitseinikuks võib nimetada vähemalt:

- a) 21aastase isiku
- b) 18aastase isiku
- c) 16aastase isiku

30. Abipolitseinikuks võib olla isik, kellel on vähemalt:

- a) põhiharidus
- b) kõrgharidus
- c) keskharidus

31. Politseitegevuses osalemise ajal on abipolitseinik riigivõimu esindaja, kelle:

- a) seadused korraldused on täitmiseks kohustuslikud
- b) seaduslikud korraldused on täitmiseks kohustuslikud
- c) korraldused on seaduslikud ja täitmiseks kohustuslikud ainult juhul, kui nende andmise juures viibib politseiametnik

32. Suitsetamine on keelatud:

- a) tänaval ehk avalikus kohas
- b) ühissõidukite ootekojas
- c) maantee teepeenral

33. Avalikus kohas on keelatud tarbida:

- a) igasugust alkoholjooki
- b) ainult kanget alkoholjooki
- c) alkoholi nii, et seda näevad kõrvalised isikud

34. Hädakaitse on:

- a) õigusliku rünnaku tõrjumine
- b) õigusvastase rünnaku tõrjumine
- c) ohu kõrvaldamine

35. Nimetage politsei erivahendid:

36. Nimetage politsei relvad:

37. Mis on Eesti riigis peamised sotsiaalsed probleemid? Kuidas neid lahendada?

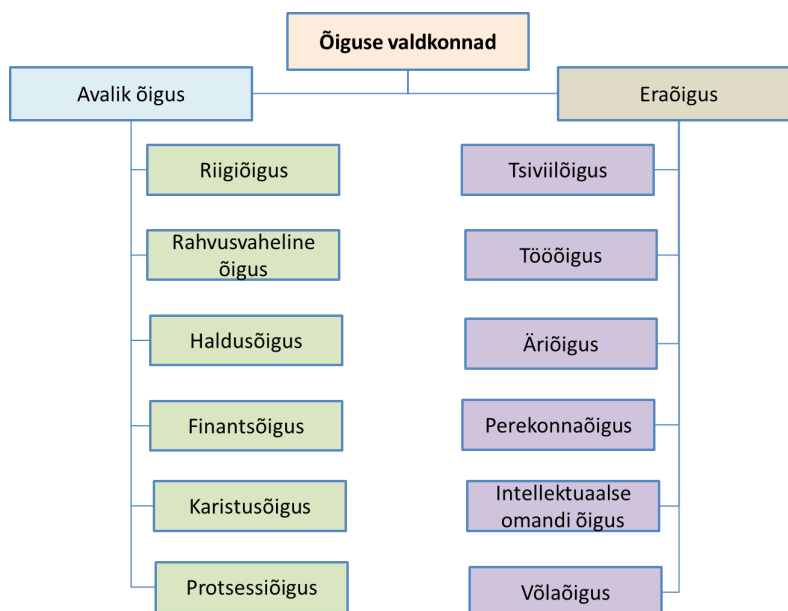
38. Mida tähendab turvalisus? Mis on Eestis peamised turvalisusprobleemid?

2. KARISTUSÕIGUSE KOHALDAMISE ÜLDPÕHIMÕTTED

Peatükis käsitletakse karistusõiguse kohaldamise üldisi põhimõtteid ja selle seoseid politsei igapäevatööga. Selgitatakse õiguse jagunemist (eraõigus ja avalik õigus) ning eri õigusvaldkondade sisu. Eesmärk on, et õpilane tunneb elulises juhtumis ära süüteo tunnused, oskab hinnata, kas tegemist on väärteo või kuriteoga, saab aru karistuse määramise põhimõttest ja karistuse liikidest, oskab selgitada, mis on menetlustoimingu tegemise eesmärgid ning Eesti Vabariigi põhiseadusest tuleneva süütuse presumptsiooni põhimõtted. Aruteludes lahendatakse erinevaid ülesandeid.

Õiguse all mõeldakse riigis kõigi kohustuslike käitumisreeglite või seaduste kogumit, millest kinnipidamise tagavad selleks kehtestatud mõjutusvahendid.

Õigusharudes eristatakse kaht suurt valdkonda: eraõigus ja avalik õigus (joonis 1).

Joonis 1. Õiguse valdkondade jagunemine

Kahe õigusharu erinevus tuleneb põhimõtteliselt sellest, kes osalevad õigussuhtes.

Eraõiguseks nimetatakse norme, mis reguleerivad suhteid üksikisikute vahel, s.o õiguslikult võrdses situatsioonis olevaid õigussubjekte, näiteks õigussuhe ostja ja müüja vahel, kus mõlemal poolel on oma õigused ja kohustused.

Eraõiguse alla kuuluvad:

- 1) tsiviilõigus;
- 2) tööõigus;
- 3) kaubandusõigus ehk äriõigus;
- 4) rahvusvaheline eraõigus;
- 5) intellektuaalse omandi õigus (nt autoriõigus, patendiõigus).

Avaliku õiguse moodustavad need normid, kus üheks pooleks on riik, kes osaleb õigussuhtes jõupositsioonilt ja teostab oma võimu. Avaliku õiguse all mõistetakse ka põhimõtteid, mille alusel on korraldatud riigi ülesehitus ning riigi suhted kodanikega.

Avaliku õiguse alla kuuluvad:

- 1) riigiõigus;
- 2) haldusõigus;
- 3) finantsõigus;
- 4) kriminaalõigus ehk karistusõigus;
- 5) protsessiõigus;
- 6) rahvusvaheline õigus.

Riigiõigus on teiste õigusharude alus. Riigiõigus reguleerib üldstatult kõiki riiki ja õigust käsitlevaid õigussuhteid (võimude lahusus, riigi põhitunnused, seadusandlus). Riigiõigus reguleerib riikliku korralduse vormi ning territooriumi haldusjaotust; kõrgeima riigivõimu kandja staatust ja rolli, inimõigusi; riigi süsteemi primaarseid elemente (nt parlamenti), nende funktsiooni, juriidilist laadi, struktuuri, pädevust ning moodustamise aluseid ja korda (nt valimiste korda), samuti seoseid riigi süsteemi teiste elementidega (nt kohaliku omavalitsusega).

Kõrgeima õigusjõu tõttu kuuluvad riigiõiguse alla kõik põhiseaduslikud õigusnormid. Seega kuuluvad riigiõiguse alla põhiseadusega reguleeritud põhimõtted, mis on kohustuslikud kõigile ja igaühele. Riigiõiguslikud normid on ka kõik need õigusnormid, millega reguleeritakse kõrgemate riigiametnike ametisse määramist või valimist. Riigiõiguse järgi korraldatakse õigusloomet ning realiseeritakse õigust. Riigiõiguslike normide hulk ja olemus erinevad riigiti ning sõltuvad suuresti riigi valitsemise vormist.

Karistusõigus määratleb süütegudena käsitletavat teod, mille eest on ette nähtud karistused ja muud mõjutusvahendid, ning kehtestab karistuse kohaldamise korra.

Karistusõigus määrab kindlaks nende ühiskondlike suhete ringi, mis on riigi kaitse all ja mille rikkumine toob kaasa karistuse. Alates 1. septembrist 2002 kehtib Eestis ühtne karistusõigus karistusseadustikuna (KarS), mis jaguneb üld- ja eriosaks.

Karistusseadustiku üldosa määrab teo karistatavuse alused üldiselt. Üldosa koosneb seitsmest peatükist. Esimene peatükk käsitleb üldsätteid, teine peatükk süütegu ja järgmised peatükid karistusega seonduvat. Eriosas on sätestatud konkreetsete karistatavate tegude (süütegude) kirjeldused ning nende tegude eest ettenähtud karistused.

Süüteod on seaduses sätestatud karistatavad teod. Süüteod jagunevad kuritegudeks ja väärtegudeks. Kuritegusid ja väärtegusid saab piiritleda ja neil vahet teha karistuse kaudu, mis on vastava teo eest ette nähtud. **Kuritegu** on karistusseadustikus sätestatud süütegu, mille eest on põhikaristusena nähtud ette rahaline karistus või vangistus. **Väärtegu** on karistusseadustikus või mõnes muus seaduses (alkoholiseaduses, liiklusseaduses jne) sätestatud süütegu, mille eest on põhikaristusena nähtud ette rahatrahv või arest.

Kohus või kohtuväline menetleja võib väärteo eest kohaldada rahatrahvi kolm kuni kolmsada trahviühikut. Trahviühik on rahatrahvi baassumma, mille suurus on neli eurot.

Kohus võib kuriteo eest mõista rahalise karistuse kolmkümmend kuni viissada päevamäära. Päevamäära suuruse arvutab kohus süüdimõistetu keskmise päevasissetuleku alusel. Kohus võib päevamäära suurust vähendada erandlike asjaolude tõttu või suurendada süüdimõistetu elatustasemest lähtudes. Arvestatud päevamäära suurus ei või olla väiksem kui miinimumpäevamäär, mis on 10 eurot.

Kõik kuriteod on sätestatud karistusseadustikus ja mitte üheski teises seaduses. Osa väärteguisid on sätestatud karistusseadustikus, kuid suurem osa on paigutatud vastavat valdkonda reguleerivasse seadusesse (eriseadusesse), nt alkoholiseadus, tubakaseadus, liiklusseadus jne. Seega on kuritegude ja väärteguisid puhul erinevus normatiivses aluses.

Kas tegu peetakse väärteoks või kuriteoks, on seadusandja otsus. Väärteod on kergemad avaliku õiguse rikkumised kui kuriteod. Samuti on väärteod enamasti formaalsed õigusrikkumised, mis tavaolukorras kahjulikku tagajärge kaasa ei too.

Samas võib üks **sisuliselt sarnane tegu** (nt vargus) olla nii väärtegu kui ka kuritegu. Väheväärtusliku asja vargus, s.o kui varastatu maksumus ei ületa 20 miinimumpäevamäära (praegusel juhul 200 eurot), on väärtegu KarSi § 218 järgi. Kui aga asja väärtus ületab 20 miinimumpäevamäära, on tegemist kuriteoga KarSi § 199 järgi.

Väärteguisid ja kuriteguisid piiritlemisel võib esile tuua nii sarnasusi kui ka erinevusi.

Väärteguisid ja kuriteguisid sarnasused:

- 1) tegemist on avaliku õiguse sfääris aset leidnud rikkumisega, mida riik peab karistatavaks;
- 2) tegevuse sisuline sarnasus.

Väärteguisid ja kuriteguisid erinevused:

- 1) tegude ühiskonnaohtlikkuse aste;
- 2) karistuse repressiivsuse aste;
- 3) normatiivne alus;
- 4) erinev aegumistähtaeg (väärtegu 2 a; I astme kuritegu 10 a; II astme kuritegu 5 a);
- 5) menetluskord ja subjektid;
- 6) väärteguisid puhul on karistatav üksnes täideviimine.

Sõltuvalt sellest, kas tegemist on väärtegu või kuriteguisid, on mõnevõrra erinev ka menetluskord. Olemas on nii väärteguisidmenetlus kui ka kriminaalmenetlus. Samas on need kaks menetluse liiki omavahel seotud. Nii kohaldatakse väärteguisidmenetluses kriminaalmenetluse põhimõtteid osas, mis ei ole väärteguisidmenetluse seadustikus eraldi reguleeritud. Seega on kriminaalmenetlus põhimenetlus ja väärteguisidmenetlus abimenetlus.

Põhjus, miks on kaks menetluse liiki, on selles, et kergemate rikkumiste puhul ehk siis väärteguisid korral ei ole otstarbekas rakendada kriminaalmenetluslikku „masinavärki“, mis on keerukas ja lõppkokkuvõttes võib nende menetlemine minna riigile kallimaks kui rikkumisega põhjustatud kahju.

Süüteguisidmenetluse eesmärk on selgitada välja:

- 1) süüteguisid toimepanemise aeg, koht ja viis;
- 2) süüteguisidkoosseis;
- 3) süüteguisid toime pannud isiku süü ja süüdivus;
- 4) süüteguisid toime pannud isikut iseloomustavad andmed;
- 5) süüteguisid toime pannud isiku vastutust mõjutavad asjaolud;
- 6) süüteguisid toime pannud isik ja tema karistamine.

Karistusseadustikus on sätestatud, et karistamise alus on isiku süü. Kui kohus mõistab karistust või kohtuväline menetleja määrab karistust, arvestatakse kergendavaid ja raskendavaid asjaolusid, tahtluse ja ettevaatamatuse

liiki teo toimepanemisel, samuti võimalust mõjutada süüdlasit edaspidi hoiduma süütegude toimepanemisest ning arvestada õiguskorra kaitsmise huve. See tähendab, et karistuse määramisel võetakse arvesse ka seda, milline on karistuse mõju ühiskonnale ja selle liikmeile laiemalt. Näiteks võib vangistust mõista ainult siis, kui karistuse eesmärke ei ole võimalik saavutada kergema karistusega.

Süütuse presumptsiooni põhimõte on sätestatud Eesti Vabariigi põhiseaduse (PS) §-s 22. Selle kohaselt ei tohi kedagi käsitada kuriteos süüdi olevana enne, kui tema kohta on jõustunud süüdimõistev kohtuotsus. Samuti ei ole keegi kohustatud kriminaalmenetluses oma süütust tõendama ning kedagi ei tohi sundida tunnistama iseenda või oma lähedase vastu. Süütuse presumptsiooni põhimõtted on lühidalt:

- 1) õigus süütuse eeldusele;
- 2) süü tõendamiskoormise asetamine riigile;
- 3) õigus vaikida;
- 4) õigus tõlgendada kahtlusi süüdistatava kasuks.

Kui õpilastel on tunnis võimalik kasutada arvutit või nutitelefoni, saab infotehnoloogiat rakendada rühmatöodes infootsinguks ning rühmatööde tulemuste esitamiseks.

Õpitulemused: õpilane

- 1) teab süüteomenetluse üldisi eesmärke ja põhimõtteid;
- 2) eristab väärtegu ja kuritegu ning toob sellekohaseid näiteid;
- 3) teab karistuse liike ja karistuse määramise aluseid;
- 4) mõistab süütuse presumptsiooni tähendust (PS § 22).

Mõisted:

- 1) **süütegu** – karistusseadustikus või muus seaduses sätestatud karistatav tegu;
- 2) **väärtegu** – karistusseadustikus või muus seaduses sätestatud süütegu, mille eest on põhikaristusena ette nähtud **rahatrahv** või **arest**;
- 3) **kuritegu** – karistusseadustikus sätestatud süütegu, mille eest on füüsilisele isikule põhikaristusena ette nähtud **rahaline karistus** või **vangistus** ja juriidilisele isikule rahaline karistus või sundlõpetamine;
- 4) **süüteomenetlus** – menetlus, mille käigus selgitatakse süüteo asjaolud. Süüteomenetlus jaguneb kriminaalmenetluseks ja väärteomenetluseks;
- 5) **trahviühik** – rahatrahvi baassumma, mille suurus on neli eurot;
- 6) **süütuse presumptsioon** – kriminaalmenetluse põhimõte, mille järgi ei tohi kedagi käsitada kuriteos süüdi olevana enne, kui tema kohta on jõustunud süüdimõistev kohtuotsus.

Vajalikud vahendid: töölehed, arvuti, nutitelefoni ja võrguühendus

Kasutatavad allikad

1. Eesti Vabariigi põhiseadus: <https://www.riigiteataja.ee/akt/115052015002>
2. Karistusseadustik: <https://www.riigiteataja.ee/akt/103012020016>
3. Liiklusseadus: <https://www.riigiteataja.ee/akt/115032019009>
4. Relvaseadus: <https://www.riigiteataja.ee/akt/119032019080>
5. Tubakaseadus: <https://www.riigiteataja.ee/akt/112122018070>
6. Väärteomenetluse seadustik: <https://www.riigiteataja.ee/akt/108012020011>

Teema käsitlemine (4 tundi)**1. tund**

1. Õpetaja selgitab õiguse jagunemist (eraõigus ja avalik õigus) ning nende sisu. Õpilastele jagatakse töölehed (ülesanne 1). Arutelu ja töölehe täiendamise käigus tekib arusaam karistusõiguse paiknemisest õigushierarhias.
2. Õpetaja selgitab karistusõiguse eesmärgid. Õpilastele jagatakse töölehed (ülesanne 2), kuhu nad märgivad karistusõiguse eesmärgid. Koostatud skeemide järgi arutledes selgitavad õpilased karistusõiguse eesmärgid.

2. tund

1. Õpetaja selgitab, et seda teemat on 9. klassi ühiskonnaõpetuses juba käsitletud, ning palub õpilastel jagada varem õpitud teadmisi. Õpilased seletavad, kuidas kujunevad seadused (rõhuga karistusõigusel) ning mis on eri institutsioonide (Riigikogu, Vabariigi Presidendi, politsei) roll seaduste väljatöötamisel ja rakendamisel. Arutelu juhivad õpetaja, korrigeerides vajaduse korral õpilasi.
2. Õpetaja selgitab süüteomenetluse eesmärgid ja põhimõtteid. Õpilastele jagatakse töölehed (ülesanne 3), kuhu nad märgivad süüteomenetluse eesmärgid. Arutelus selgitavad õpilased süüteomenetluse eesmärgid.
3. Õpetaja valgustab väärtegade ja kuritegude sarnasusi ning erinevusi. Õpilastele jagatakse töölehed (ülesanne 4), kuhu nad märgivad kuritegusid ja väärtegusid iseloomustavad näidud.

3. tund

1. Õpetaja selgitab karistuse liike ja karistuse määramise aluseid. Mis karistused on ette nähtud väärtegade ja mis kuritegude eest? Arutletakse karistuse määramise põhimõtete üle.
2. Õpilased jagatakse rühmadesse ning neile jagatakse töölehed, kus on väljavõtte karistusseadustikust ja muudest seadustest sätestatud süütegudest (ülesanne 5). Õpilased arutavad, märgivad tabelisse ning selgitavad teistele, kas süüteo puhul on tegemist väärteo või kuriteoga. Arutletakse karistuse põhjendatuse üle teo iseloomust lähtudes.

4. tund

1. Õpetaja selgitab süütuse presumptsiooni tähendust.
2. Õpilastele jagatakse tööleht, kus on väljavõtte Eesti Vabariigi põhiseaduse § 22 süütuse presumptsiooni põhimõtteist (ülesanne 6). Õpilase ülesanne on märkida tabelis esitatud põhimõtete kohta oma selgitus ning tuua selle kohta elulisi näiteid. Arutelu juhivad õpetaja, korrigeerides vajaduse korral õpilasi.

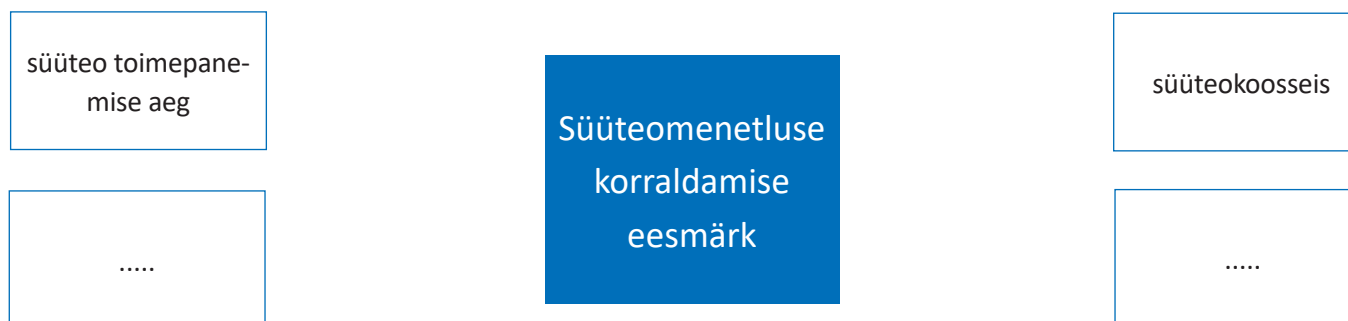
Ülesanne 1. Täiendage ühise arutelu käigus skeemi õiguse jagunemise kohta.

Ülesanne 2. Täiendage skeemi ja selgitage selle järgi karistusõiguse eesmärke.

Ülesanne 3. Märkige skeemile süüteomenetluse korraldamise eesmärgid.

Ülesanne 4. Märkige tabelisse väärtegede ja kuritegude sarnasused ning erinevused.

Iseloomulik väärteole	Sarnane	Iseloomulik kuriteole
Karistatav üksnes täideviimine	Tegevuste sisuline sarnasus	

Ülesanne 5. Arutlege, märkige tabelisse ning selgitage teistele, kas süüteo puhul on tegemist väärteo või kuriteoga ning kas karistus on teo iseloomust lähtudes põhjendatud.

Karistusseadustiku või muu seaduse paragrahv	Kas tegemist on väärteo (V) või kuriteoga (K)?	Karistuse põhjendus
Karistusseadustik § 201 – omastamine		
Liiklusseadus § 259 – jalakäija, tasakaaluliikuri juhi, jalgratturi, pisimopeedijahi, loomveoki juhi või sõitja poolt liiklusnõuete muu rikkumine		
Ühistranspordiseadus § 85 lg 1 – kehtiva piletita sõidu eest bussis, trammis, trollibussis või reisirongis		
Relvaseadus § 89¹⁰ – relva või laskemoona kandmise eest joobeseisundis		
Karistusseadustik § 121 – teise inimese tervise kahjustamise eest, samuti löömise, peksmise või valu tekitanud muu kehalise väärkohtlemise eest		
Karistusseadustik § 419 – tulirelva lohaka hoidmise eest, kui see on kaasa toonud teisele inimesele tervisekahjustuse tekitamise või kui selle relvaga on toime pandud kuritegu		
Karistusseadustik § 424 lg 1 – mootorsõiduki, maastikusõiduki või trammi juhtimise eest joobeseisundis		
Tubakaseadus § 47 – alaealise poolt suitsetamise või suitsuvaba tubakatoote või tubakatootega sarnaselt kasutatava toote tarvitamise eest		
Karistusseadustik § 157³ – teise isikuga korduva või järjepideva kontakti otsimise, tema jälgimise või muul viisil teise isiku tahte vastaselt tema eraellu sekkumise eest, kui selle eesmärk või tagajärg on teise isiku hirmutamine, alandamine või muul viisil oluliselt häirimine, kui puudub käesoleva seadustiku §-s 137 sätestatud süüteo koosseis		

Ülesanne 6. Täitke tabel, märkides Eesti Vabariigi põhiseaduse §-s 22 esitatud süütuse presumptsiooni põhimõtete omapoolne selgitus, ning tooge elulisi näiteid (selle rikkumise kohta).

Põhiseaduse § 22	Põhimõtte selgitus	Eluline näide
õigus süütuse eeldusele		
süü tõendamiskoormise asetamine riigile		
õigus vaikida		
õigus tõlgendada kahtlusi süüdistatava kasuks		
kedagi ei tohi sundida tunnistama iseenda või oma lähedaste vastu		

Kordamisküsimused

1. Kuidas jaguneb õigus?
2. Mis on karistusõiguse eesmärgid?
3. Mis on kuritegude ja väärtegude eest ettenähtud karistused?
4. Kuidas on seotud Riigikogu, Vabariigi President ja politsei õigusnormide loomisel ning rakendamisel?
5. Mis on süütuse presumptsiooni tähendus?

3. AVALIKU KORRA KAITSE ÜLDPÕHIMÕTTED

Peatükis käsitletakse avaliku korra kaitse üldpõhimõtteid ja selle seoseid politsei igapäevaste tööülesannete täitmisega. Selgitatakse põhiõigusi ja nende kaitsmise vajadust, politseitöö põhimõtteid ja mudeleid riiklikus järelevalves, politsei pädevust ja volitusi korrakaitseaduse (KorS) alusel avaliku korra eest vastutava isiku mõistes, ohu liike ning politsei töös enim kasutatavaid riikliku järelevalve üld- ja erimeetmeid.

Osaliselt on selles peatükis toodud mõisteid ja põhimõtteid arutatud ka politsei ja piirivalve üldkursuses, kuid siin käsitletakse neid põhjalikumalt ja teistest aspektidest lähtudes.

Nii nagu on märgitud politsei käsiraamatus, peab iga korrakaitseametnik (sh politseiametnik) elulise juhtumi lahendamisel suutma vastata järgmistele küsimustele.

1. Kas sekkumiseks on alus? Miks jääb see juhtum avaliku korra kaitsealasse?
2. Mis korrakaitseorganina politsei tegutseb, kas eri-, üld- või edasilükkamatu pädevusega korrakaitseorganina?
3. Mis meetmeid tohib politsei kohaldada ning mis seadus(t)e alusel?
4. Mis meetme kohaldamine aitab eesmärki kõige paremini saavutada? Kas valitud meetme kohaldamine on kohane, vajalik ja eesmärgi saavutamiseks proportsionaalne?
5. Kes on avaliku korra eest vastutav isik? Kui teda ei ole võimalik tuvastada, kes siis vastutab? Kuidas toimida alla 14-aastase avaliku korra eest vastutava isikuga?
6. Kelle ja mis õigusi selle meetme kohaldamisega riivatakse ning kaitstakse? Kas neid on võrreldud?
7. Kas meetme kohaldamisel on dokumenteerimine kohustuslik?

Edasises käsitluses on lähtutud eeltoodud küsimustest ja on selgitatud teema mõistmiseks vajalikke põhimõisteid.

Riiklik järelevalve on korrakaitseorgani (nt politsei) tegevus, mille eesmärgid on ennetada ohtu, selgitada see välja ning tõrjuda või kõrvaldada juba toimuv õigusrikkumine. Selleks on õigus kohaldada meetmeid, mis on seaduses pädevale korrakaitseorganile lubatud.

Politseiametnikul on õigus sekkuda, kui vaadeldav juhtum (nt tarvitavad isikud pargis pingil alkoholjooki) jääb **avaliku korra** kaitsealasse. Avalik kord on aga ühiskonna seisund, kus on tagatud õigusnormide järgimine ning õigushüvede ja isikute subjektiivsete õiguste kaitstus. See tähendab, et avalik kord on tagatud, kui inimesed täidavad seadust ja määrusi (ei suitseta keelatud kohas, ei ületa sõidukit juhtides lubatud sõidukiirust, ei tarvita alkoholi avalikus kohas jne).

Avalik koht on määratlemata isikute ringile kasutamiseks antud või määratlemata isikute ringi kasutuses olev maa-ala, ehitis, ruum või selle osa, samuti ühissõiduk. Inimese koduaed on avalik koht, kui seal korraldatakse laata, kuhu võivad tulla kõik inimesed. Kohvik või baar on avalik koht, kui sinna on lubatud siseneda kõigil soovijail. Samas ei ole kohvik avalik koht sellisel juhul, kui seal peetakse sünnipäeva, kuhu pääsevad ainult kutsutud inimesed.

Avaliku korra eest vastutav isik on isik, kes on põhjustanud ohukahtluse või ohu, rikub avalikku korda või on põhjustanud sellise olukorra tekkimise võimaluse, mille realiseerumisel tekib oht või ohukahtlus. Korrakaitse on eelkõige

avaliku korra eest vastutava isiku ülesanne. Kui avaliku korra eest vastutav isik on alla 14-aastane või piiratud teovõimega täisealine, siis on korrakaitse selle isikuga solidaarselt eestkostja või muu seadusliku esindaja ülesanne.

Korrakaitse on avalikku korda ähvardava ohu ennetamine, ohukahtluse korral ohu väljaselgitamine, ohu tõrjumine ja avaliku korra rikkumise kõrvaldamine. Korrakaitse eesmärk on avaliku korra osaks olevate õigushüvede ennetav kaitsmine kahju tekkimise vastu, juba tekkinud kahju suurenemise vältimine ja korrarikkumise kõrvaldamine. See tähendab, et politsei peamine ülesanne on **ennetada** igasugust **rikkumist ja ohtu** ning alles seejärel reageerida juba toime pandud rikkumistele. Korrakaitse on näiteks liiklusohutliku libeduse tekkest teavitamine, alkoholi joobe kahtluse korral sõidukijuhi kontrollimine ja avalikus kohas alkoholi tarvitamise lõpetamise nõudmine.

Korrakaitseorgan on seaduse või määrusega riikliku järelevalve ülesannet täitma volitatud asutus, kogu või isik. Politsei sekkub erikorrakaitseorganina eriseadusest tuleneva pädevuse ja volituse kaudu. Relvaseaduse alusel toetab politsei tsiviilkaibes lubatud relvade üle riiklikku järelevalvet ja sellisel juhul tegutseb politsei erikorrakaitseorganina. Eeltoodud näite põhjal on nimetatud politseid kui järelevalve tegemiseks pädevat asutust. Samuti on KorSi § 57¹ p-s 1 sätestatud, et avalikus kohas käitumise üldnõuete järgimise järele valvavad riiklikult politsei ning valla- või linnavalitsus.

Politsei on üldkorrakaitseorgan, kui seaduses ei ole sätestatud pädevat korrakaitseorganit. Politsei sekkub edasilükkamatu pädevusega korrakaitseorganina juhul, kui pädev korrakaitseorgan ei saa või ei saa õigel ajal tõrjuda olulist või suurt vahetut ohtu või kõrvaldada korrarikkumist.

Korrarikkumine on avaliku korra kaitsealas oleva õigusnormi või isiku subjektiivse õiguse rikkumine või õigushüve kahjustamine. Tegemist on juba toimunud avalikku korda kaitsva õigusnormi või subjektiivse õiguse või õigushüve kahjustamisega (nt avalikus kohas alkoholi tarvitamine; veekogu saastamine ohtlike kemikaalidega; isiku vigastamine liiklusõnnetuses; ilmast tingitud tormikahjustused).

Korrarikkumise kõrvaldamise kohustus on eelkõige korrarikkujal endal. Nii peab iga sõidukijuht jälgima, et ta ei ületaks lubatud sõidukiirust. Kui see juhtub, peab ta sõidukiirust vähendama lubatu piiresse. Kui korrarikkuja ise korrarikkumist ei lõpeta, annab politseinik talle selleks korralduse. Vajaduse korral sunnitakse korraldust täitma, kasutades vahetud sundi. Politseinik kõrvaldab ohu ise näiteks juhul, kui tänaval vedeleb tulirelv, mille omanikku ei teata. Politseinik saab korrarikkumise selgitamiseks kaasata ka kolmanda isiku. Kui tänaval on pommikahtlane ese, kaasab politseinik demineerijad, kes eset kontrollivad ja vajaduse korral selle kahjutuks teevad. Lumetormis kaasab politsei kannatanute päästmiseks ettevõtte traktori.

Oht on olukord, kus ilmnenu asjaoludele antava objektiivse hinnangu põhjal võib pidada piisavalt tõenäoliseks, et lähitulevikus leiab aset korrarikkumine (KorS § 5 lg 2). Mõiste sisaldab järgmisi tunnused: konkreetseid asjaolusid arvesse võtval kogemusel põhinev objektiivne hinnang; kahju saabumine lähitulevikus; kahju saabumise piisav tõenäosus. Näiteks kui sõiduki rooli istub baarist väljunud ilmsete alkoholi joobe tunnustega mees, siis võib pidada tõenäoiseks, et ta alustab kohe sõiduki juhtimist.

Oluline oht on oht isiku tervisele, olulise väärtusega varalisele hüvele ja keskkonnale või kuriteo toimepanemise oht. Olulise väärtusega varaline hüve ületab kehtivat palga alammäära ühes kuus kümme korda, nt maja süütamine või juhtum, kus mehed tarvitavad viina asemel metanooli.

Suur oht on oht isiku elule, kehalisele puutumatusse, füüsilisele vabadusele, suure väärtusega varalisele hüvele, suure keskkonnakahju tekkimise oht või I astme riigivastase kuriteo või üldohutliku kuriteo toimepanemise oht või kui joobes inimene ründab teist noaga või mingi löögiriistaga või näiteks olukord, kus joobes isik on jäänud pargipingile magama ning väljas on 10 kraadi külma.

Vahetu oht on olukord, kus korda juba rikutakse või on suur tõenäosus, et seda hakatakse kohe tegema.

Ohukahtlus on olukord, kus ilmnenu asjaoludele antava objektiivse hinnangu põhjal ei saa tõenäosust, et korda rikutakse, pidada piisavaks, kuid mille puhul on alust arvata, et korrarikkumine ei ole välistatud. Eesmärk on oht välja selgitada ning meetmeid võib sellisel juhul kohaldada ka isiku suhtes, kes ei ole avaliku korra eest vastutav isik. Näiteks kontrollitakse reidil „KÕIK PUHUVAD“ kõigi konkreetsetel teelõigul liikuvate sõidukijuhtide kainust.

Korrakaitseseadus määrab ja annab korrakaitseorganile aluse sekkuda põhiõigustesse, et hoida ära kahju. Sekkumiseks lubatud meetmete valik sõltub sellest, kas tegemist on korrarikkumise, ohu või ohukahtlusega. Alljärgnevalt käsitleme põhiõigusi, mida politseinik oma igapäevaseid ametiülesandeid täites kõige sagedamini riivab.

Inimeste põhiõigused on sätestatud põhiseaduse (PS) II peatükis ja teistes PSi peatükkides. Põhiõigused võimaldavad inimestel käituda teataval viisil (nt vabalt valida elukutset või tegutsemisala), nõuda riigilt teatavat käitumist (nõuda, et riik ei takistaks isikul ettevõtlusega tegelda) ning pöörduda oma õiguste kaitseks kohtusse.

Põhiõigustel on peamiselt kolm funktsiooni:

- 1) **tõrjefunktsioon.** PSi §-s 26 on sätestatud, et igaühel on õigus perekonna ja eraelu puutumatusel. Riik ei või sekkuda asjatult isikute eraellu ja tegevusse;
- 2) **kaitsefunktsioon.** PSi § 13 põhjal on igaühel õigus riigi ja seaduse kaitsele. Riigil on kohustus kaitsta inimesi teiste isikute rünnakute, välise sissetungi ning ka loodusõnnetuse korral;
- 3) **toetusfunktsioon.** PSi § 28 järgi on igal inimesel õigus tervise kaitsele, st inimesel on õigus saada riigilt abi vanaduse, töövõimetuse, toitjakaotuse ja puude korral.

PSi §-s 14 on sätestatud, et õiguste ja vabaduste tagamine on seadusandliku (Riigikogu), täidesaatva (politsei) ja kohtuvõimu ning kohalike omavalitsuste kohustus. Tähtis on ka seaduslikkuse põhimõte (PS § 3), mille kohaselt teostatakse riigivõimu üksnes põhiseaduse ja sellega kooskõlas olevate seaduste alusel. Riigivõimu teostamiseks on vaja ka luba ehk volitust ning politsei peab oma tegevuses lähtuma järgmisest põhimõttest: mis pole lubatud, see on keelatud.

PSi § 11 põhjal tohib õigusi ja vabadusi piirata ainult kooskõlas põhiseadusega. Need piirangud peavad olema demokraatlikus ühiskonnas vajalikud ega tohi moonutada piiratavate õiguste ja vabaduste olemust.

Näiteks on PSi §-s 33 öeldud, et kodu on puutumatu ning ei tohi tungida kellegi eluruumi, valdusse ega töökohta ega neid läbi otsida, välja arvatud seadusega sätestatud juhtudel ja korras avaliku korra, tervise või teiste inimeste õiguste ja vabaduste kaitseks, kuriteo tõkestamiseks, kurjategija tabamiseks või töö väljaselgitamiseks kriminaalmenetluses.

Samal ajal on KorSi § 50 lg 1 p-s 1 kirjas, et politsei või seaduses sätestatud juhul muu korrakaitseorgan võib siseneda valdaja nõusolekuta tema valduses olevale piiratud või tähistatud kinnisasjale, ehitisse, eluruumi või ruumi, sealhulgas avada uksi ja väravaid ning kõrvaldada muid takistusi, kui seda on vaja suure ohu väljaselgitamiseks või tõrjumiseks. Niisiis on seaduses sätestatud, mis tingimustel tohib politseinik riivata kodu puutumatus põhimõtet ning siseneda inimese eluruumi.

Allpool on loetelu nendest põhiõigustest ja vabadustest, mida politsei oma igapäevaste ülesannete täitmisel, rakendades üld- või erimeetmeid, kõige sagedamini riivab:

- 1) PS § 19 – vaba eneseteostus;
- 2) PS § 20 – vabadus ja isikupuutumatus;
- 3) PS § 26 – perekonna ja eraelu puutumatus;
- 4) PS § 32 – omandi puutumatus ja kaitse;
- 5) PS § 33 – kodu puutumatus;
- 6) PS § 34 – vaba liikumine;
- 7) PS § 45 – vabalt levitada ideid, arvamusi, veendumusi ja informatsiooni;
- 8) PS § 47 – kogunemise ja koosolekute pidamise vabadus.

Politseiametnik peab alati kaaluma, kas üld- või erimeetme kohaldamisega soovitud eesmärged on võimalik saavutada ka muul viisil, et inimese õigusi vähem riivata. Haldusmenetluse seaduses on öeldud, et haldusakt on õiguspärase, kui selle on andnud pädev haldusorgan andmise hetkel kehtiva õiguse alusel ja on sellega kooskõlas,

proportsionaalne ja kaalutusvigadeta ning vastab vorminõuetele. Seega peab politsei juhinduma järgmistest põhimõtetest:

- 1) **proportsionaalsuse põhimõte** – kohaldatakse sobivast ja vajalikust meetmest seda, mis nii isikut kui ka üldsust kõige vähem kahjustab; kohaldatakse meetet, mis on proportsionaalne, arvestades taotletavat eesmärki, ning kohaldatakse nii kaua, kuni eesmärk on saavutatud või seda ei ole võimalik saavutada. Näiteks kui korterist kostab ülemäärast müra, millega segatakse naabrite öörahu, ja korteri omanik lõpetab peale helistamist rahu rikkumise, siis puudub politseinikul vajadus korterisse siseneda;
- 2) **otstarbekuse põhimõte** – sekkumisõigust rakendades lähtutakse sekkumise eesmärgist ja meetmed valitakse efektiivselt ning neid võetakse kaalutletult ja paindlikult. Näiteks kui ohutuse tagamiseks piisab turvakontrollist, siis puudub vajadus isiku läbivaatuseks;
- 3) **õiguste kaitse ja inimväärikuse tagamine** – isiku õigusi piiratakse ainult seaduse alusel ning meetmeid rakendades koheldakse isikut tema au teotamata ja inimväärikust alandamata. Sõidukit peatatakse ainult juhul, kui selleks on olemas alus, ning isikuga suheldes välditakse solvavaid ja alandavaid ütlusi;
- 4) **korraaitseorgani selgitamiskohustus** – enne üld- või erimeetme kohaldamist esitleb politseinik ennast arusaadavalt isikule, kelle suhtes kavatsetakse meetet kohaldada. Isiku soovil esitab politsei-ametnik ametitõendi ning selgitab meetme eesmärki ja kohaldamise korda.

Vaatame neid üld- ja erimeetmeid, mida politseinikud igapäevaseid tööülesandeid täites kõige sagedamini rakendavad, ent ka meetmete kohaldamise üldisi põhimõtteid.

Riikliku järelevalve meetet kohaldades kehtivad järgmised põhimõtted:

- 1) kohaldatakse mitmest sobivast ja vajalikust riikliku järelevalve meetmest seda, mis nii isikut kui ka üldsust eeldatavalt kõige vähem kahjustab;
- 2) kohaldatakse ainult säärast riikliku järelevalve meetet, mis on proportsionaalne, arvestades meetmega taotletavat eesmärki ja kiireloomulist kohaldamist nõudvat olukorda;
- 3) kohaldatakse riikliku järelevalve meetet üksnes nii kaua, kui selle eesmärk on saavutatud või seda ei ole enam võimalik saavutada.

Üld- ja erimeetmete erinevus tuleneb peamiselt meetmete olemusest. Erimeetmed on suunatud ohuolukordade lahendamisele ning nende kohaldamise alused ja tingimused on rangemad. Samuti võivad erimeetmed oluliselt riivata isikute põhiõigusi.

Üld- ja erimeetmed on sätestatud korraaitseaduse §-des 26–53. Allpool on nende meetmete loetelu, mida politseinikud oma igapäevaseid ametiülesandeid täites tavaliselt võtavad.

Riikliku järelevalve üldmeetmed:

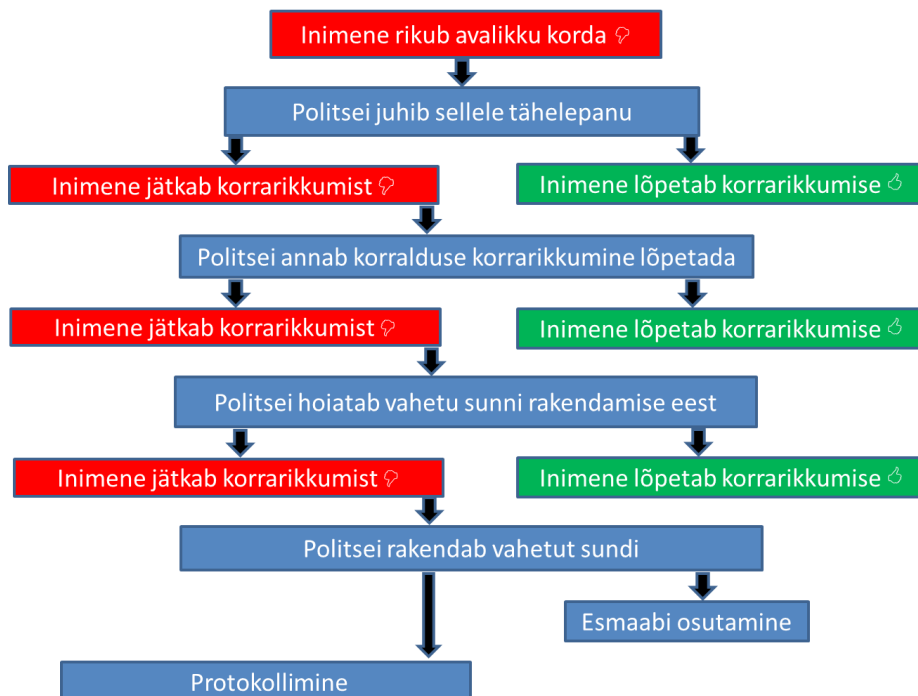
- 1) KorS § 26 – teavitamine;
- 2) KorS § 28 – ettekirjutus ja haldussunnivahendi kohaldamine.

Riikliku järelevalve erimeetmed:

- 1) KorS § 30 – küsitlemine ja dokumentide nõudmine;
- 2) KorS § 31 – kutse ja sundtoomine;
- 3) KorS § 32 – isikusamasuse tuvastamine;
- 4) KorS § 38 – alkoholihoobe kontrollimine ja tuvastamine kohapeal;
- 5) KorS § 39 – isiku toimetamine alkoholihoobe tuvastamiseks ametiruumi ja tervishoiuteenuse osutaja juurde;
- 6) KorS § 42 – joobeseisundis isiku kainenema toimetamine;

- 7) KorS § 44 – viibimiskeeld;
- 8) KorS § 45 – sõiduki peatamine;
- 9) KorS § 46 – isiku kinnipidamine;
- 10) KorS § 47 – turvakontroll;
- 11) KorS § 48 – isiku läbivaatus;
- 12) KorS § 49 – vallasasja läbivaatus;
- 13) KorS § 50 – valdusesse sisenemine;
- 14) KorS § 51 – valduse läbivaatus;
- 15) KorS § 52 – vallasasja hoiulevõtmine.

Juhul kui inimene rikub avalikku korda, on politseinikul kohustus sekkuda, et korrarikkumine lõpetada. Seejuures peab politseinik lähtuma eespool toodud põhimõtetest. Politseiniku tegevust avaliku korra rikkumise puhul on kujutatud joonisel 2.

Joonis 2. Avaliku korra rikkumisse sekkumise kontrollskeem (J. Kiviste)

Jooniselt selgub, et juhul kui inimene rikub avalikku korda, siis politseinik esialgu kaalub, kas sekkumiseks on alust, st kas juhtum jääb avaliku korra kaitsealasse. Kui sekkumiseks on alus, siis tuvastab politseinik avaliku korra eest vastutava isiku, tutvustab ennast ning selgitab inimesele (avaliku korra eest vastutavale isikule), et tema käitumise puhul on tegemist avaliku korra rikkumisega, mis tuleb lõpetada.

Kui inimene jätkab korrarikkumist, annab politseinik korralduse korrarikkumine lõpetada, st politseinik teeb ettekirjutuse korrarikkumine lõpetada. Enne otsustab politseinik, mis meetmeid ja mis seaduse alusel ta tohib võtta. Samuti peab politseinik analüüsima, mis meetme kohaldamine aitab seatud eesmärki selle juhtumi puhul kõige paremini saavutada.

Kui inimene jätkab ettekirjutusele vaatamata korrarikkumist, hoiatab politseinik vahetu sunni rakendamise eest. Kui isik jätkab ikka korrarikkumist, rakendab politseinik vahetut sundi, et korrarikkumine lõpetada. Kõige selle juures

peab politseinik analüüsima, milliste isikute ning milliseid põhiseaduses sätestatud õigusi ja vabadusi ta meetme kohaldamisega riivab ning kaitseb; kas neid on võrreldud ja kas valitud on võimalikult leebe meede.

Lõpuks peab politseinik otsustama, kas meetme kohaldamise dokumenteerimine on kohustuslik.

Õpitulemused: õpilane

- 1) selgitab avaliku korra kaitsmise üldpõhimõtteid;
- 2) nimetab korrakaitseaduses sätestatud üld- ja erimeetmeid, mida politseinikud igapäevaseid tööülesandeid täites võtavad;
- 3) eristab korrarikkumist, ohtu ja ohu kahtlust ning toob näiteid.

Mõisted:

- 1) **avalik kord** – ühiskonna seisund, milles on tagatud õigusnormide järgimine ning õigushüvede ja isikute subjektiivsete õiguste kaitstus;
- 2) **õigushüve** – õigusnormi kaitsealas olevad õigused (elu, tervis, füüsiline puutumatus, varalised õigused jm);
- 3) **subjektiivne õigus (eraõigushüve)** – isiku seadusest, määrusest, haldusaktist või tehingust tulenev õigus nõuda teiselt isikult teatud viisil käitumist või käitumisest hoidumist;
- 4) **avalik koht** – määratlemata isikute ringile kasutamiseks antud koht või määratlemata isikute ringi kasutuses olev maa-ala, ehitis, ruum või selle osa, samuti ühissõiduk;
- 5) **avaliku korra eest vastutav isik** – isik, kes on põhjistanud ohukahtluse või ohu, rikub avalikku korda või on põhjistanud sellise olukorra tekkimise võimaluse, mille realiseerumisel tekib oht või ohukahtlus.

Vajalikud vahendid: töölehed, arvuti, nutitelefon ja võrguühendus

Kasutatavad allikad

1. Eesti Vabariigi põhiseadus: <https://www.riigiteataja.ee/akt/115052015002>
2. Haldusmenetluse seadus: <https://www.riigiteataja.ee/akt/113032019055>
3. Korrakaitseadus: <https://www.riigiteataja.ee/akt/113032019095>

Teema käsitlemine (4 tundi)

1. tund

1. Õpetaja palub õpilastel selgitada, mis on nende arvates avaliku korra kaitsmise üldpõhimõtted, mis põhimõtetest peaks politseinik lähtuma õigusrikkumisele reageerides ning mis on need inimeste põhiõigused ja vabadused, mida selle juures võidakse riivata.
2. Õpetaja annab ülevaate eespool nimetatud küsimustest. Õpilased jagatakse paaridesse eeldusel, et igal paaril on arvuti või nutitelefoni kaudu ligipääs internetile. Õpilastele jagatakse töölehed (ülesanne 1). Õpetaja võib soovi korral tabelisse mõisteid lisada või neid vähendada. Kasutades korrakaitseadust, täidavad õpilased tabeli. Täidetud tabeli põhjal toimub arutelu, mida juhib õpetaja. Õpilased selgitavad tabelis märgitud mõisteid.

2. tund

1. Õpetaja selgitab, et politseil on oma ülesandeid täites õigus võtta üld- ja erimeetmeid.
2. Õpilased jagatakse paaridesse eeldusel, et iga paar pääseb arvuti või nutitelefoni kaudu internetti. Neile jagatakse töölehed (ülesanne 2). Õpetaja võib soovi korral tabelisse mõisteid lisada või neid vähendada, lähtudes klassi üldisest võimekusest. Kasutades korrakaitseadust, täidavad õpilased tabeli.
3. Arutelu täidetud tabeli põhjal juhib õpetaja. Õpilased selgitavad mõisteid ja toodud elulisi näiteid.

3. tund

1. Õpetaja palub õpilastel selgitada, mis põhiõigused on neile põhiseadusega tagatud. Õpetaja selgitab põhiõiguste mõistet ning põhiõiguste rikkumise ja riivamise erinevust.
2. Õpilased jagatakse paaridesse eeldusel, et iga paar pääseb arvuti või nutitelefone kaudu internetti. Neile jagatakse töölehed (ülesanne 3). Kasutades põhiseadust, täidavad nad tabeli. Peale seda jagatakse neile järgmised töölehed (ülesanne 4). Õpetaja võib soovi korral neljanda ülesande risttabeli mõisteid lisada või neid vähendada, lähtudes klassi üldisest võimekusest. Kasutades enne täidetud tabelleid (ülesanne 2 ja ülesanne 3), täidavad õpilased risttabeli.
3. Arutelu täidetud tabeli põhjal juhib õpetaja. Õpilased selgitavad ja põhjendavad oma arvamust.

4. tund

1. Õpetaja selgitab avaliku korra rikkumisse sekkumise põhimõtteid ja kontrollskeemi.
2. Õpilastele jagatakse töölehed avaliku korra rikkumise kirjeldusega (ülesanne 5). Sõltuvalt õpilaste arvust jagatakse kaasused nii, et kaks kuni kolm õpilast lahendab sarnast juhtumit. Esimeses faasis lahendab iga õpilane kaasuse üksinda, kasutades selleks tundides omandatud teadmisi ja ülesannete töölehti.
3. Järgmises faasis koonduvad sarnase juhtumiga õpilased, kes kujundavad ühise seisukohta. Arutelus selgitavad ja põhjendavad nad oma lahendust. Teine võimalus on, et õpilased lavastavad ülesandes kirjeldatud avaliku korra rikkumise ning reageerivad sellele politseiametnikena.
4. Õpilaste üldiste teadmiste selgitamiseks võib kasutada avaliku korra kaitsmisega seotud põhimõistete testi (ülesanne 6). Õpilased täidavad testi üksinda ning pärast testide kontrollimist arutletakse üheskoos testis esitatud küsimuste üle.

Ülesanne 1. Täitke tabel, märkides korrakaitseaduses toodud ja avaliku korra kaitsega seotud põhimõistete selgitus.

Korrakaitseaduses toodud põhimõiste	Mõiste lühiselgitus (võimaluse korral oma sõnadega)
KorS § 2 lg 1 – korrakaitse	
KorS § 2 lg 4 – riiklik järelevalve	
KorS § 4 – avalik kord	
KorS § 5 – korrarikumine	
KorS § 5 lg 2 – oht	
KorS § 5 lg 3 – oluline oht	
KorS § 5 lg 4 – kõrgendatud oht	
KorS § 5 lg 5 – vahetu oht	
KorS § 15 lg-d 1 ja 2 – avaliku korra eest vastutav isik	
KorS § 54 – avalik koht	
...	

Ülesanne 2. Täitke tabel, märkides üld- ja erimeetme mõiste selgitus ning üks eluline näide, mis olukorras seda kasutatakse.

Üld- või erimeetme mõiste	Mõiste selgitus	Eluline näide
KorS § 26 – teavitamine		
KorS § 26 – ettekirjutus		
KorS § 30 – küsitlemine ja dokumentide nõudmine		
KorS § 31 – kutse ja sundtoomine		
KorS § 32 – isikusamasuse tuvastamine		
KorS § 38 – alkoholihoobe kontrollimine ja tuvastamine kohapeal		
KorS § 39 – isiku toimetamine alkoholihoobe tuvastamiseks ametiruumi ja ...		
KorS § 42 – joobeseisundis isiku kainenema toimetamine		
KorS § 44 – viibimiskeeld		
KorS § 45 – sõiduki peatamine		
KorS § 46 – isiku kinnipidamine		
KorS § 47 – turvakontroll		
KorS § 48 – isiku läbivaatus		
KorS § 49 – vallasasja läbivaatus		
KorS § 50 – valdusesse sisenemine		
KorS § 51 – valduse läbivaatus		
KorS § 52 – vallasasja hoiulevõtmine		

Ülesanne 3. Täitke tabel, märkides põhiseaduses toodud õiguste ja vabaduste omapoolne selgitus ning eluline näide, kuidas on seda õigust võimalik elus realiseerida.

Üld- või erimeetme mõiste	Põhiõiguste ja vabaduste selgitus	Eluline näide
PS § 19 – vaba eneseteostus		
PS § 20 – vabadus ja isikupuutumatus		
PS § 26 – perekonna ja eraelu puutumatus		
PS § 32 – omandi puutumatus ja kaitse		
PS § 33 – kodu puutumatus		
PS § 34 – vaba liikumine		
PS § 45 – vabalt levitada ideid, arvamusi, veendumusi ja informatsiooni		
PS § 47 – kogunemise ja koosolekute pidamise vabadus		
...		

Ülesanne 4. Täitke risttabel, kasutades abistava materjalina ülesannete 2 ja 3 täidetud tabelleid. Märkige risttabelis ära need põhiseaduses sätestatud põhiõigused ja vabadused, mida tabeli ülemises reas märgitud üld- ja erimeetmete võtmisel riivatakse. Põhjendage oma arvamust.

Põhiseaduses sätestatud põhiõigused ja vabadused	Üld- ja erimeetmed					
	KorS § 28 – ettekirjutus	KorS § 30 – küsitlemine ja dokumentide nõudmine	KorS § 38 – alkoholihoobe kontrollimine kohapeal	KorS § 42 – joobes isiku kainenema toimetamine	KorS § 45 lg 1 – sõiduki peatamine	KorS § 47 – turvakontroll
PS § 19 – vaba eneseteostus						
PS § 20 – vabadus ja isikupuutumatus						
PS § 26 – perekonna ja eraelu puutumatus						
PS § 32 – omandi puutumatus ja kaitse						
PS § 33 – kodu puutumatus						
PS § 34 – vaba liikumine						
PS § 45 – vabalt levitada ideid, arvamusi ...						
PS § 47 – kogunemise ja koosolekute pidamise vabadus						

Ülesanne 5. Sõnastage ja pange lühidalt kirja oma seisukoht kaasuse lahenduskäigu kohta (aega 3–5 minutit).

Ühesuguse kaasusega õpilased koonduvad tööühmadesse, kus arutletakse asja üle ja kujundatakse ühine seisukoht juhtumi lahenduse kohta (aega 5 minutit). Iga rühm tutvustab oma seisukohta kaasõpilastele.

Võimaluse korral lavastavad õpilased kaasuse, kus üks õpilastest mängib avaliku korra rikkujat (juhtumi põhjal) ning teised kaks rühma liiget sekkuvad õigusrikkumisse politseiametnikena, lähtudes selle juures oma lahendusest.

Juhtumid

1. Täisealine isik tarbib avalikus kohas alkoholjooki.
2. Alkoholijoobes isik juhib mootorsõidukit.
3. Alaealine isik tarbib tubakatoodet.
4. Mootorsõidukijuht ei kasuta nõuetekohaselt turvavööd.
5. Täisealine isik jalutab asulavälisel teel pimedal ajal ning tal pole helkurit ega valgusallikat.

Õpetaja võib soovi korral kaasusi lisada või vähendada (igale õpilasele üks juhtum).

Kaasusi lahendades vastake järgmistele küsimustele.

1. Miks jääb see juhtum avaliku korra kaitsealasse?
2. Kes on avaliku korra eest vastutav isik? Kuidas toimida alla 14-aastase avaliku korra eest vastutava isikuga?
3. Mis meetmeid võib politsei kohaldada? Kas valitud meetme kohaldamine on kohane, vajalik ja eesmärgi saavutamiseks proportsionaalne?
4. Kelle ja mis õigusi selle meetme kohaldamisega riivatakse?
5. Sõnastage politseiametniku tegutsemine ja pöördumine avaliku korra eest vastutava isiku poole (tutvustus; selgitamine; korraldus; hoiatus vahetu sunni rakendamise kohta).

Ülesanne 6. Vastake küsimustele.

Nimi:

Klass:

Avaliku korra kaitsmisega seotud põhimõistete test

Test loetakse sooritatuks (arvestatud), kui õigete vastuste osakaal on vähemalt 60 protsenti.

1. Kes on avaliku korra eest vastutav isik?

- a) politseiametnik
- b) isik, kes rikub avalikku korda
- c) abipolitseinik

2. Kui kaua on turvakontrolli kohaldamisel õigus kasutada vahetat sundi?

- a) nii kaua, kui politseiametnik/abipolitseinik peab seda vajalikuks
- b) nii kaua, kui see on eesmärgi saavutamiseks vältimatu
- c) ajalist piirangut ei ole määratud

3. Kelle kohta kehtivad põhiseaduses loetletud vabadused ja kohustused?

- a) kehtivad ainult Eesti kodanike kohta
- b) kehtivad kõigi Eestis viibivate isikute kohta
- c) kehtivad ainult välisriigi kodanike kohta

4. Mis seadusega/õigusaktiga peab olema kooskõlas isikute põhiõiguste piiramine ehk riivamine?

- a) Vabariigi Valitsuse määrusega
- b) kohaliku omavalituse õigusaktiga
- c) ainult kooskõlas põhiseadusega

5. Kui avaliku korra eest vastutav isik on alla 14-aastane või piiratud teovõimega täisealine, siis kelle ülesanne on korrakaitse?

- a) see ülesanne kellelegi teisele ei laiene
- b) politseiametniku ülesanne
- c) selle isikuga solidaarselt eestkostja või muu seadusliku esindaja ülesanne

6. Kelle suhtes võib üldjuhul kohaldada riikliku järelevalve meetet?

- a) politseiametniku või abipolitseiniku otsuse kohaselt iga isiku suhtes
- b) avaliku korra eest vastutava isiku suhtes
- c) piiranguid ei ole määratud

7. Mis juhul on tegemist suure ohuga?

- a) kui on tekkinud oht isiku tervisele
- b) kui on tekkinud oht isiku elule

8. Kelle ülesanne on korrakaitse?

- a) politseiametniku või abipolitseiniku ülesanne

- b) avaliku korra eest vastutava isiku ülesanne
- c) kohaliku omavalitsuse korrakaitseametniku ülesanne

9. Mis on korrakaitseeaduse põhimõtted (4)?

- a) proportsionaalsuse põhimõte
- b) otstarbekuse põhimõte
- c) kaitsefunktsiooni põhimõte
- d) õiguste kaitse ja inimväärikuse tagamine
- e) korrakaitseorgani selgitamiskohustus

10. Mis juhul on tegemist olulise ohuga?

- a) kui on tekkinud oht isiku elule
- b) kui on tekkinud oht isiku tervisele

11. Kas vahetu sunni protokollimine on kohustuslik?

- a) jah on, kui riikliku järelevalve meedet kohaldades kasutati relva või erivahendit
- b) protokollimine ei ole kohustuslik
- c) protokollimine on igal juhul kohustuslik

12. Kirjutage lünka õige mõiste.

Vahetu sund on _____ isiku, looma või _____ mõjutamine _____ jõuga, erivahendi või _____.

13. Selgitage ettekirjutuse mõistet.

4. LIIKLUSE JÄRELE VALVAMINE

Liikluse järele valvamise eesmärk on ennetada ja vähendada liiklejate riskikäitumist, et väheneks tõenäosus sattuda liiklusõnnetusse ning paraneks üldine liiklusohutus.

Liiklusseaduses on sätestatud, et liikluse järele valvavad politsei-ametnikud, abipolitseinikud ja muud ametiisikud nendele seadusega antud pädevuse piires. Peatumise ja parkimise nõuete järele valvab valla- või linnavalitsus kohaliku omavalitsusüksuse maa-alal. Liikluse järele valvatakse jalgsi või sõidukiga, liikuvast või paigses toimikonnas, teisaldatava või statsionaarse tehnilise vahendiga.

Foto PPA siseveebist

Liiklusseaduses on sätestatud, et politsei võib liikluse järele valvata:

- 1) avalikult, politseivärvides alarmsõidukiga;
- 2) varjatult, eritunnusteta sõidukiga ning riietuses liiklus- ja muude õigusrikkumiste tõkestamiseks;
- 3) teisaldatava või statsionaarse tehnilise vahendiga;
- 4) kombineeritult, kasutades kolme eespool nimetatud meetodit;
- 5) liiklusalase politseioperatsiooniga.

Üks politsei liiklusjärelvalve olulisi osi on kampaaniapõhised tegevused, mille ajastus ja sisu sõltuvad väljakujunenud trendidest liikluspildis. Kindlasti pöörab politsei tähelepanu kõigile ohtlikele liikluseeskirja rikkumistele ka igapäevases liiklusjärelvalves, kuid statistika näitab, et aastas on perioode, mil mõnele teemale tuleb erilisel tähelepanu pöörata.

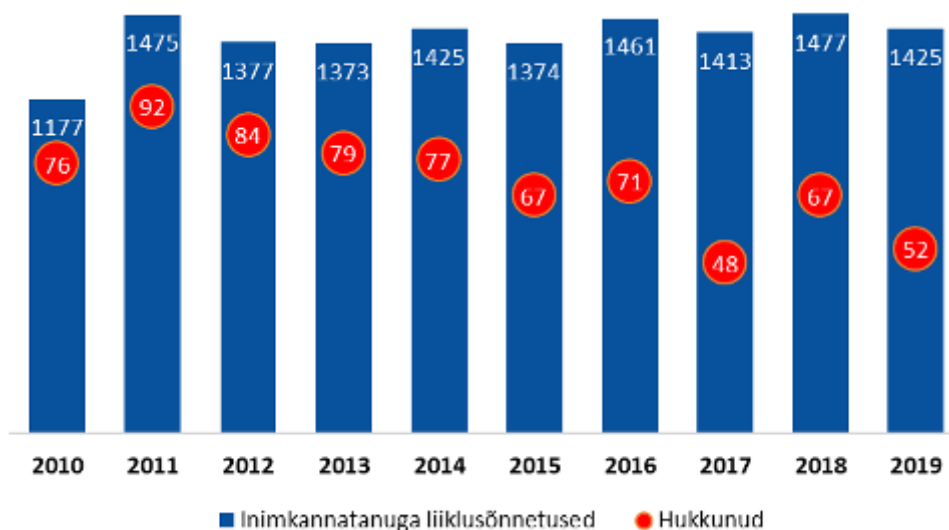

Foto PPA siseveebist

Politsei suunab oma järelvalve liikluses peamiselt järgmisele:

- a) joobes juhtide liiklusest kõrvaldamisele;
- b) riskikäitumise (foorituled, manöövrid, juhtimist segavad toimingud, märguanded, pidevjoon jne) väljaselgitamisele liikluses;
- c) sõidukiirusest kinnipidamise kontrollimisele (millest 40% tööajast kontrollitakse sõidukiirust linnaoludes);
- d) kergliiklejate ohutuse tagamisele;
- e) turvavarustuse kasutamise kontrollimisele (PPA koduleht).

Eespool nimetatud rikkumised on just need, millest tingitult toimub enim liiklusõnnetusi, kus saavad viga ja hukuvad inimesed (joonis 3). Seepärast on põhjendatud ka politseiametnike suur tähelepanu just nendele rikkumistele.

Joonis 3. Inimkannatanuga liiklusõnnetused ja hukkunud aastail 2010–2019.

Allikas: PPA õiguskorra aastaülevaade 2019

Liiklusjärelvalve korraldamise võib jaotada järgmisteks etappideks:

- 1) planeerimine (ohuanalüüsid, tehnilise ressursi ja inimeste olemasolu);
- 2) koordineerimine (teenistuslik järelvalve, rahvusvaheline koostöö);
- 3) liikluse järel valvamine.

Liikluse järel valvates pöörab politsei esmajoones tähelepanu liikluskultuuri parandamisele liiklejate abistamise, juhendamise, suunamise ja mõjutamise kaudu. Peamine liiklusjärelvalve eesmärk on ennetada ja tõkestada õigusrikkumiste toimepanemist, määrates vajaduse korral ka väärtekaristusi.

Nii nagu on kirjas PPA kodulehel, saab iga liikleja väga palju ära teha selleks, et kõik pereliikmed tervena hommikul tööle ja õhtul koju jõuaksid. See, kuidas me tänavatel ja teedel käitume, saab alguse meie hoiakutest. Liigeldes peab meeles pidama järgmist:

- 1) tuleb järgida liiklusreegleid;
- 2) kaasliiklejatesse tuleb suhtuda lugupidavalt, isegi kui nad eksivad;
- 3) oma viisaka käitumisega oleme eeskujuks kaasliiklejaile;
- 4) peame meeles, et lapsesilmade tasandilt paistab liikluspilt teistsugune;
- 5) kõiki liiklejaid tuleb hinnata võrdselt.

Foto PPA siseveebist

Liikluses võivad riskikäitumise vähenemist soodustada politsei nähtavus, subjektiivne risk n-ö vahele jääda, läbi mõeldud meediasõnumid ja ennetuskampaaniad (PPA õiguskorra aastaülevaade 2019).

Eelöeldust tulenevalt on määratud alateemad, millele selles peatükis tähelepanu pööratakse: liiklusseaduse reguleerimisala ja struktuur; levinumad liiklusrikkumised; politsei tegevused liiklusjärelvalves ning liiklusõnnetuste põhjused ja ennetamise võimalused.

Õpitulemused: õpilane

- 1) on tutvunud liiklusseadusega ja nimetab mõnda politsei kohaldatavat järelevõtmemeedet;
- 2) nimetab liiklusõnnetuste levinumaid põhjusi ja ennetamise võimalusi;
- 3) on tutvunud liiklusjärelevalve tehniliste vahenditega.

Mõisted:

- 1) **liikleja** – isik, kes osaleb liikluses jalakäija või juhina;
- 2) **juht** – isik, kes juhib sõidukit või maastikusõidukit, juhib või ajab teel loomi. Õppesõidu või sõidu-praktika ajal peetakse juhiks ka mootorsõidukijuhi õpetajat või juhendajat, eksamisõidul on juht eksamineeritav;
- 3) **jalakäija** – jalgsi, ratastoolis või muu sarnase üksnes piiratud liikumisvõimega isikule kasutamiseks ettenähtud sõidukiga liikleja. Jalakäija on ka **rula, rulluiske või -suuski, tõukeratast või -kelku** või muid sellesarnaseid abivahendeid kasutav liikleja;
- 4) **sõitja** – isik, kes kasutab liiklemiseks sõidukit, kuid ei juhi seda;
- 5) **liiklusõnnetus** – juhtum, kus vähemalt ühe sõiduki teel liikumise või teelt väljasõidu tagajärjel saab inimene vigastada, surma või tekib varaline kahju;
- 6) **liiklusjärelevalve** – riiklik järelevalve liikluse ja maastikusõidukite liikumise üle.

Feltheadmised: eelnev osalemine liikluses kas jalakäijana, sõitjana või ...**Vajalikud vahendid:** töölehed, arvuti, nutitelefon ja võrguühendus**Kasutatavad allikad**

1. Mari Karm (2013). Õppemeetodid kõrgkoolis. SA Archimedes
2. Liiklusohutusprogramm: <https://www.mnt.ee/et/liikleja/liiklusohutusprogramm-2016–2025>
3. Liiklusseadus: <https://www.riigiteataja.ee/akt/115032019009>
4. Liiklusõnnetuste kaart: <http://kindlustus.maps.arcgis.com/apps/Viewer/index.html?appid=abd977aeea074631845cc67bfc3da87d>
5. Maanteeameti koduleht. Inimkannatanutega liiklusõnnetuste statistika: <https://www.mnt.ee/et/ametist/statistika/inimkannatanutega-liiklusonnetuste-statistika>
6. Politsei- ja Piirivalveameti koduleht: <https://www2.politsei.ee/et/nouanded/liiklus/ennetustegevuste-ajakava/>
7. PPA õiguskorra aastaülevaade 2019: PPA siseveeb (asutusesiseseks kasutamiseks)

Teema käsitlemine (4 tundi)**1. ja 2. tund (90 minutit)**

1. Õpetaja palub õpilastel selgitada, mis on politsei ülesanded liikluse järele valvates ning mis meetmeid ja millal võib politsei võtta. Vajaduse korral esitab õpetaja lisaküsimusi ja julgustab õpilasi oma arvamust avaldama.
2. Õpetaja selgitab õpilastele politsei ülesandeid liikluse järele valvates.
3. Õpetaja jagab õpilastele paberil väljavõtte liiklusseaduse 14. peatükist (liiklusjärelevalve) ja korrakaitseaduse 3. jao (riikliku järelevalve erimeetmed) §-dest 30–53. Võimaluse korral saavad õpilased kasutada nutitelefone või arvuteid, et seaduste tekstidega tutvuda (ülesanne 1).
4. Õpilased kannavad rühmatööd ette.
5. Kokkuvõtvas arutelus selgitab õpetaja täiendavalt vastavate programmide sisu.

3. tund

1. Tundi on kutsunud patrullpolitseinik, kes tutvustab oma igapäevast tööd väljakutseid teenindades ja liikluse järele valvates.
2. Politseinik tutvustab liiklusjärelvalve vahendeid: indikaatorvahendeid, kiirusemõõteseadmeid jms. Võimaluse korral lastakse õpilastel seadmeid reaalselt kasutada.
3. Tunni teises osas minnakse välja, kus politseinik tutvustab patrullautot ja selles olevat varustust.
4. Tunni lõpus siirdatakse tagasi klassi, kus õpilased esitavad patrullpolitseinikule lisaküsimusi. Vajaduse korral aitab õpetaja küsimusi esitada.

4. tund

1. Liiklusõnnetuste levinumad põhjused ja ennetamise võimalused. Õpetaja esitab liiklusõnnetuste statistilisi näite Maanteeameti kodulehelt.
2. Õpilased kasutavad liiklusõnnetuste kaarti ning leiavad enda elukohale kõige lähemal juhtunud liiklusõnnetuse.
3. Õpilased tutvustavad oma uuringu tulemusi kaaslastele, selgitades liiklusõnnetuse asjaolusid ja võimalikke toimumise põhjuseid.
4. Õpilased jagunevad paardesse ning neile jagatakse töölehed, kus on toodud liiklejate kategooriad ja levinumate liiklusõnnetuste kirjeldused (ülesanne 2). Õpilased täidavad tabeli ettenähtud viisil.
5. Iga paar tutvustab oma tööd klassile.

Ülesanne 1. Juhtumi analüüs

Esitatakse küsimus või olukorra kirjeldus, millele püütakse leida lahendus või selgitus. Küsimuse või probleemi arutamiseks jagatakse rollid, kus eri õpilased või rühmad esindavad eri vaateid või huve ning püüavad oma rolli seisukohalt lahendusi soovitada. Kui analüüsitakse mõnd juhtumit, võetakse toetuseks reaalne olukord või õigusakt (ühiskonnaõpetuses). Nii areneb argumenteerimisoskus ja empaatiavõime – õpilane asetab end kellegi teise rolli ning käsitleb juhtumit kellegi teise positsioonilt. Arutelus ilmnevad eelarvamused, mille üle saab ühiselt klassis mõtteid vahetada: miks need tekivad, millest on need tingitud jne.

Ülesande sisu on **liiklusjärelvalvet käsitleva juhtumi analüüsimine**. Õpilased tutvuvad liiklus- ja korrakaitseaduses sätestatud ning liiklusjärelvalves kohaldatavate järelvalvemeetmetega. Samuti tutvuvad nad laiemalt politseinike pädevusega liikluse järele valvates. Juhtumit analüüsites lähtutakse liiklusseaduse (LS) 14. peatükis (liiklusjärelvalve) ja korrakaitseaduse 3. jao (riikliku järelvalve erimeetmed) §-des 30–53 sätestatud nõuetest. Ülesannet lahendades võivad õpilased kasutada nutitelefoni või arvutit või selle võimaluse puudumise korral antakse neile väljavõtte seadustest.

Juhtumiga tutvuvad õpilased üksinda. Pärast seda moodustatakse rühmad, kes lähtuvad juhtumit analüüsites esitatud küsimustest. Rühmad koostavad kokkuvõtte, mis esitatakse kaasõpilastele. Teised õpilased on valmis esitama küsimusi ja vajaduse korral vaidlustama esitatud lahendust. Õpetaja suunab rühmade tööd ning esitab vajaduse korral lisaküsimusi.

Juhtumi kirjeldus

Kaasliikleja helistab Häirekeskusesse ja teatab, et punast värvi sõiduauto Volvo, mille registreerimismärk on 346 ABC, teeb kahtlaseid manöövreid, st tekitab möödasõidul liiklusohtriku olukorra ja vingerdab tee peal. Helistaja arvates võib sõiduki juht olla joobes.

Teade edastatakse lähedal asuvale politseipatrullile, kes:

- 1) peatab sõiduki;
- 2) kontrollib juhi juhtimisõiguse olemasolu ehk nõuab dokumentide esitamist;

- 3) kasutab juhi isikusamasuse tuvastamiseks infosüsteemi APOLLO;
- 4) kontrollib sõidukil liikluskindlustuse olemasolu;
- 5) kontrollib, kas sõidukiga on läbitud tehnonõuetele vastavuse kontroll (tehniline ülevaatus);
- 6) kasutades indikaatorvahendit, kontrollib alkoholisaldust juhi väljahingatavas õhus (tulemus on positiivne);
- 7) teeb juhi suhtes turvakontrolli;
- 8) toimetab isiku politseijaoskonda, et tõendusliku alkomeetriga tuvastada juhi alkoholijoove (tõenduslikku alkomeetrit patrullil kaasas ei ole);
- 9) paigutab juhi sõiduki tasulisse parklasse (kuna seda ei olnud võimalik tee äärde jätta ega kellelegi teisele üle anda).

Kuna juht on tugevas alkoholijoobes, toimetatakse ta kainenema.

Analüüsige kaasust ning vastake järgmistele küsimustele, lähtudes liikluseaduse 14. peatükist ning korrakaitseaduse §-des 36–53 sätestatud nõuetest.

1. Mitmendas liikluseaduse paragrahvis on sätestatud politseiametnike pädevus valvata liikluse järele?
2. Mis nõuded on esitatud liikluse järele valvajale?
3. Mis kohustused on kehtestatud liikluse järele valvajale?
4. Mitmendas liiklus- või korrakaitseaduse paragrahvis on sätestatud politseiametnike pädevus rakendada sõiduauto Volvo juhi suhtes eespool kirjeldatud erimeetmeid (politseiametnike tegevus – konkreetne paragrahv – seaduses sätestatud pädevus)?

Ülesanne 2. Märkige tabelisse nimetatud liiklusõnnetuste ennetamise võimalused erinevate liiklejate kategooriate kaupa, st mis meetmetega on võimalik toodud liiklusõnnetuste toimumise tõenäosust vähendada või neid ära hoida.

LIIKLEJA KATEGORIA	LIIKLUSÕNNETUSE KIRJELDUS				
	Ülekäigurajal pörkavad kokku sõiduauto ja jalgrattur	Ülekäigurajal sõidab sõiduauto otsa jalakäijale	Joobes juht põhjustab liiklusõnnetuse, sõidukis viibivad kaassõitjad	Üks sõiduauto sõidab teisele tagant otsa. Juht ja kaassõitja vestlesid elavalt!	Suure kiiruse tõttu paiskub sõiduauto kurvist välja. Sõidukis on kaassõitjad
Sõiduki juht					
Jalgrattur					
Jalakäija					
Sõitja					

Kordamisküsimused

1. Mis on politsei peamised ülesanded liikluse järele valvates?
2. Mis on liiklusõnnetuste peamised põhjused?

5. OHTU SATTUMISE JA SÜÜTEGUDE ENNETAMINE

Ohtu sattumise ja süütegude ennetamise teema käsitleb noorsoopolitseinike tööd ning üldisi näiteid koostöövõrgustike ja ennetustöö kohta. Selgitatakse korrariikkumise toime pannud lapse mõjutamise võimalusi.

Ohtu sattumise ja süütegude ennetamise eesmärk on vähendada süütegude ja ohtu sattumise riski ning nende kahjulikku mõju üksikisikule ja tervele ühiskonnale. Eesmärgi saavutamiseks korraldab politsei koostöös partneritega (avalik, era- ja mittetulundussektor) projekte, kampaaniaid, avalikke esinemisi ning üritusi. Süütegude ennetamine ja selleks kasutatava ennetusmaterjali loomine põhineb analüüsil, on orienteeritud konkreetse sihtrühma mõjutamisele ja süütegude põhjuste kõrvaldamisele. Perioodiliselt hinnatakse ennetusmeetmete tulemuslikkust ning vajaduse korral arendatakse meetmeid edasi või võetakse uusi.

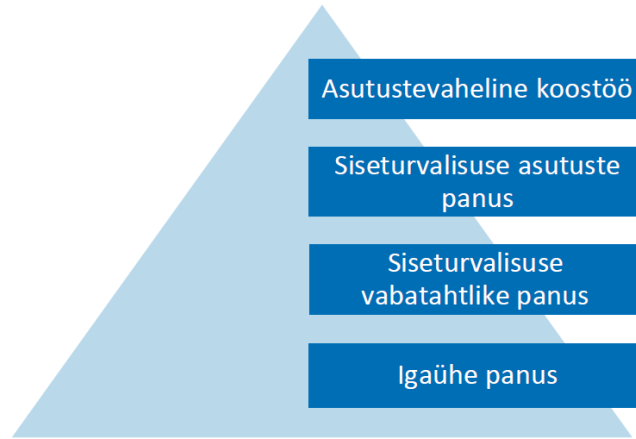
Eesti elanike riskikäitumine on suur, põhjustades kahjusid inimeste tervisele, elule ja varale ning ühiskonnale tervikuna. Tule-, vee-, liiklus-, uimasti- ja vägivaldasurmade arv on Eesti rahvaarvu arvestades märksa suurem kui Põhjamaades (PPA ennetustöö kontseptsioon).

Vigastussurmade arv on jäänud võrreldes 2015. aastaga ligilähedasele tasemele (2015. aastal 271, 2017. aastal 268 ja 2018. aastal 220). Samas on vigastussurmade arv 100 000 elaniku kohta endiselt märkimisväärselt suurem kui Euroopas keskmiselt (Siseturvalisuse arengukava 2020–2030 koostamise ettepanek).

Siseturvalisuse arengukavast 2015–2020 selgub, et ennetus on Eestis killustatud eri asutuste vahel ja on kitsaste valdkondade keskne. Vaja on juurutada senisest enam kogukonnakeskset käsitlust, suurendada politsei ohtude ja süütegude ärahoidmise võimekust ning fookustada politseiressursi kasutamist tulemusi andvatele tegevustele. Praegu pole ennetuse mõiste ja sihid politseis üheselt mõistetavad: tegevused pole süsteemsed, nende kvaliteet ja mõju pole selge ning ei ole põhjendatult paika pandud politsei ja teiste ennetusega tegelevate asutuste ja ühingute rollijaotus.

Ennetus on teatud ametnike põhitöö, kuid kodanikega suheldes, probleeme märgates ja sõnumeid edastades puutuvad sellega kokku kõik PPA ametnikud. Ennetus on väga lai ning elanikkonna teadlikkust saab tõhustada iga PPA ametnik, mistõttu on ennetustöö iga ametniku ja teenuse lahutamatu osa. Näiteks kuulates üle varguses kannatanut, jagab uurija seejuures nõuandeid, kuidas tulevikus oma vara rohkem hoida; piirivalvur Peipsi järvel juhivad kalurit kontrollides tähelepanu päästevesti tähtsusele jne. Seega on igaühe panus oluline, kuid alati ei osata oma tegevust ennetusega seostada. Ühise eesmärgi ja tegevuste teadvustamiseks on loodud Politsei- ja Piirivalveameti ennetustöö kontseptsioon (PPA ennetustöö kontseptsioon).

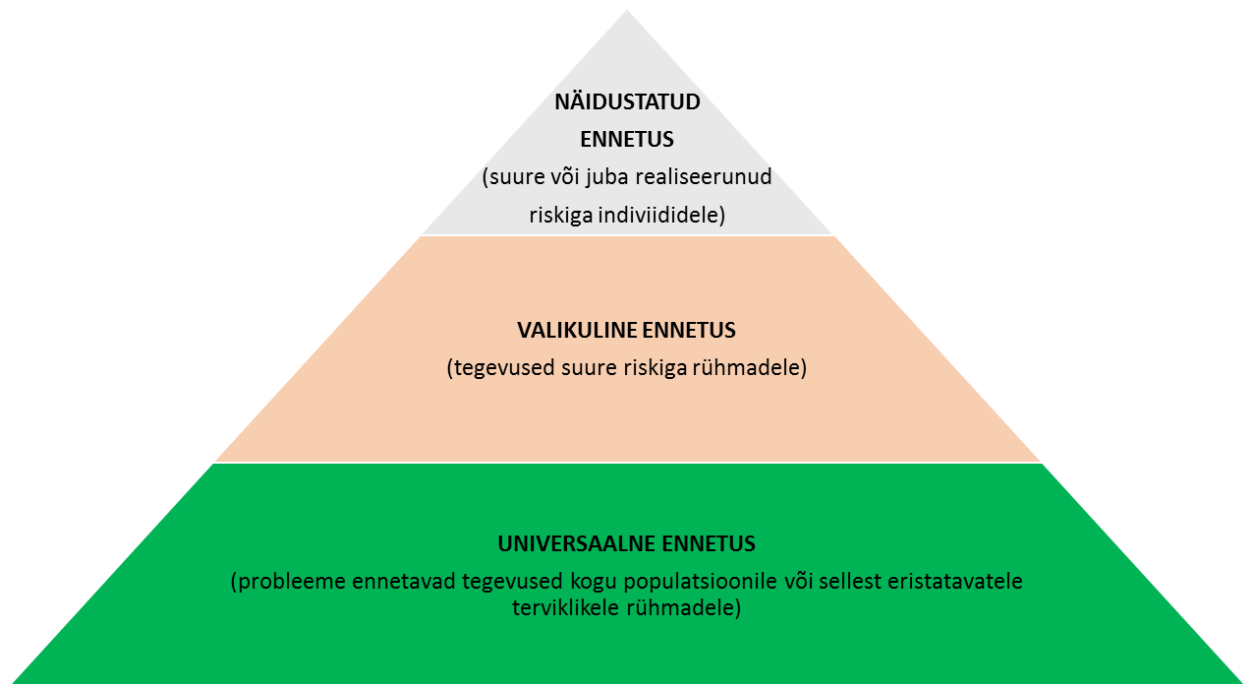
Korraldatusena on igaühel roll turvalise keskkonna kujundamisel ehk avaliku korra tagamisel. Igaüks saab turvalisust tagada, vähendades enda riskikäitumist, et ei oleks vaja tegelda tagajärgedega. Vaja on saavutada turvalisem ühiskond, kus oleks nii kogukonna elu kui ka keskkond korraldatud viisil, mis vähendaks kuritegevuse, sõltuvuste, vägivalda ja muude negatiivsete nähtuste tekkimist juba varakult. Nagu märgib kehtiv siseturvalisuse arengukava, algab turvalisus igaühe panusest (joonis 4).

Joonis 4. Siseturvalisuse eesmärkide saavutamisse panustatakse neljal tasandil

Turvalisuse tagamisel on tähtis süsteemsus ja probleemikesksus, mis toetub teadmise- ja tõendus põhisele käsitlusele, mitte traditsiooni- ja intuitsioonipõhisele tegutsemisele. Ennetuses on oluline võrgustikupõhine koostöö nii riiklikul kui ka kohalikul tasandil.

Mis siis ikkagi ennetus on? Ennetust on keeruline defineerida ning selle mõiste sisu ongi kokkuleppeline. Ennetuse olemuse selgemaks lahtimõtestamiseks saab esile tuua ennetuse eesmärkidest ja sihtrühmadest tuleneva kolmetasandilise jaotuse, mida valdavalt aktsepsitakse tervikliku raamistikuna kõigile ennetuse vormidele ja neid kirjeldavatele definitsioonidele. Politsei ennetustöö tugineb samuti neile tasandele (joonis 5).

Joonis 5. Ennetuse eesmärkidest ja sihtrühmadest tulenev kolmetasandiline jaotus (PPA ennetustöö kontseptsioon)

Tegevused eri tasandil on järgmised:

- 1) universaalne ennetus (suunatud kogu elanikkonnale või selle osale) on näiteks teadlikkuse suurendamise ja hoiakute kujundamise eesmärgil koolitused, infopäevad, loengud, sõnumite levitamine meedias (sh sotsiaalmeedias), kampaaniad;
- 2) valikuline ennetus (suunatud teatud sihtrühmale – kindlate ohutegurite või riskidega isikutele) on näiteks osalemine ümarlaudades ning võrgustikutöös. Otsitakse lahendusi riskisikute või -rühmade probleemidele ning tehakse analüüsipõhist patrullimist (kindlal ajal kindlas kohas);
- 3) näidustatud ennetuse all (realiseerunud riskiga isikutele) tehakse koostööd näiteks kohaliku omavalitsuse (KOV) lastekaitsega, et aidata abivajavaid lapsi. Alaealisi suunatakse sotsiaalprogrammidesse ning tegeldakse riskisikute ja -rühmadega.

Kogukonnakesksete ja korrakaitseteenuste strateegias aastani 2027 on öeldud, et 2027. aastaks on politsei ennetava olemusega organisatsioon ning ennetustöö ei ole eraldiseisev tegevus, vaid igapäevase töö osa. Ametnikud on enda jaoks mõtestanud ennetuse sisu ja seda viiakse ellu erinevail ennetustasandil. Ennetuse eesmärk on hoida ära nii esmakordseid kui ka kordusjuhtumeid ning ohtu sattumist.

Õpitulemused: õpilane

- 1) analüüsib süütegude ennetamise võimalusi ja toob näiteid;
- 2) nimetab noorsoopolitseiniku tööülesandeid;
- 3) teab ennetusega tegelevaid koostöövõrgustikke;
- 4) analüüsib korraikkumise toime pannud lapse mõjutamise võimalusi ning toob selle kohta näiteid;
- 5) mõistab taastava õiguse rakendamise põhimõtteid.

Mõisted:

- 1) **politsei ennetustöö** – teadus- ja tõenduspõhine koostöö, mille eesmärk on hoida ära või lahendada probleeme. Valdkonnad ja ennetustöö tasand valitakse analüüsi põhjal, mille tulemusel kasvab elanikkonna turvatunne ja turvalisus;
- 2) **kuriteoennetus** – püüe kõrvaldada või vähendada kuritegevuse põhjusi ja soodustegureid, vähendada võimalusi kuritegelikult käituda, hoida ära või raskendada kuritegude toimepanemist riiklike institutsioonide, kohalike omavalitsuste ning elanikkonna koostöös;
- 3) **politsei projekt** – ühtse eesmärgi nimel kindla ajavahemiku ja eelarvega kaasfinantseeringu taotlemiseks või partnerite finantseerimise ja rollijaotuse määramiseks kokkulepitud politsei algatatud tegevus;
- 4) **taastav õigus** – kõiki kuritegudesse kaasatud isikuid hõlmav protsess, mis keskendub kollektiivsele identiteedile, osaliste vajadustele ja kohustustele, et parandada ning heastada olukorda nii palju kui võimalik;
- 5) **võrgustik** – võrgustikutöö põhimõttel toimiv koostöö ja selle loomine (võrgustumine) eri asutuste ja ühingute vahel.

Vajalikud vahendid: töölehed, arvuti, nutitelefon ja võrguühendus

Kasutatavad allikad

1. Mari Karm (2013). Õppemeetodid kõrgkoolis. SA Archimedes
2. Korrakaitseteade: <https://www.riigiteataja.ee/akt/113032019095>
3. Politsei- ja Piirivalveameti ennetustöö kontseptsioon: <https://www.politsei.ee/files/Ennetus/politsei-ja-piirivalveameti-ennetust-kontseptsioon-sept-2018-.pdf?40da87a884> [16.12.2019]

4. Taastava õiguse põhimõtete ja alaealist mõjutavate meetodite kasutamine politseitöös: https://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/krimipoliitika/files/elfinder/dokumendid/taastav_oigus_juhendmaterjal_2018.pdf [04.03.2020]
5. Siseturvalisuse arengukava 2015–2020: <https://www.siseministeerium.ee>
6. Siseturvalisuse arengukava 2020–2030 koostamise ettepanek: https://www.valitsus.ee/sites/default/files/content-editors/arengukavad/stak_koostamise_ettepanek_09.2019.pdf

Teema käsitlemine (4 tundi)

1. tund

1. Õpetaja annab ülevaate Politsei- ja Piirivalveameti ennetustöö kontseptsiooni peamistest põhimõtetest. Arutletakse turvalisuse üle.
2. Turvalisus kui iga ühiskonna stabiilsuse alus. Mis on turvalisus ja millest see sõltub (ülesanne 1)? Õpilased esitlevad oma mõistekaarti kaaslastele.
3. Mis on politsei ennetustöö eesmärk (ülesanne 2)? Õpilased esitlevad oma mõistekaarti kaasõpilastele.

2. tund

1. Õpetaja palub õpilastel selgitada, mis on ennetustöö, mis võiks olla selle põhimõtted ning kuidas nemad ise saavad ennetavalt käituda.
2. Õpetaja selgitab politsei ennetustöö peamisi põhimõtteid rõhuga teadus- ja tõenduspõhisel koostööl, sh erinevate projektide ja programmide korraldamisel.
3. Õpetaja jagab õpilased viide rühma ja annab neile ülesande (ülesanne 3).
4. Iga rühm tutvustab oma tööd kaasõpilastele.
5. Kokkuvõttes arutelu selgitab õpetaja täiendavalt vastavate programmide sisu.

3. tund

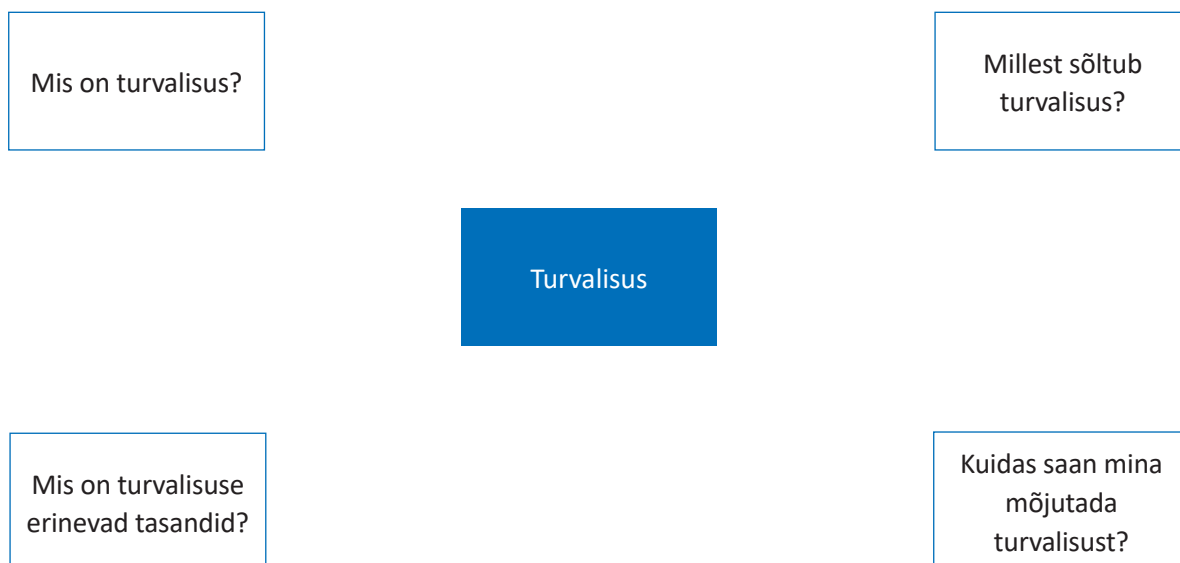
1. Õpetaja selgitab korrarikumise toime pannud lapse mõjutamise võimalusi ning probleemide lahendamiseks moodustatud koostööõrgustike töö põhimõtteid (ülesanne 4).
2. Iga rühm tutvustab oma juhtumit ülejäänud klassile. Koos arutatakse tööde tulemusi.

4. tund

Kontrolltöö varem läbitud teemade kohta. Töö ülesehitus:

- 1) valikvastustega küsimused;
- 2) küsimused, mis nõuavad analüüsi- ja põhjendusoskust.

Ülesanne 1. Täiendage skeemi ja seletage selle põhjal mõistet „turvalisus“.

Ülesanne 2. Täiendage skeemi ning seletage selle põhjal politsei ennetustöö eesmärgid ja sihtrühmi.

Ülesanne 3. Koostage avalikke allikaid kasutades ennetust või programmi/projekti tutvustav esitlus.

Nõuded esitlusele:

- 1) lühikirjeldus ja sisu;
- 2) sihtrühm;
- 3) tegevused;
- 4) koostajad ja kaasatud organisatsioonid;
- 5) piirkonnad, kus programmi või tegevust rakendatakse;
- 6) mõjuhindangud.

Soovituslikud allikad: <https://www.kriminaalpoliitika.ee/>; programmide kodulehed jms.

Ennetuse viisid ja programmid, mille kohta tutvustav esitlus tehakse, on järgmised:

- 1) **SPIN** – spordiprogramm;
- 2) **STEP** – õigusrikkumise taustaga noorte tööle või õppima suunamine;
- 3) **KEAT** – „Kaitse end ja aita teist“;
- 4) **MARAC** – juhtumikorralduse mudel;
- 5) **KOJU** – liiklusrikkujate rehabilitatsiooniprogramm (liikluspsühholoogiline järelkoolitusprogramm „KOJU“).

Ülesanne 4. Tutvuge iseseisvalt juhtumi asjaoludega (põhineb Rauni Rohuniidu õppematerjalil). Vajaduse korral esitage õpetajale täpsustavaid küsimusi.

Õpilased koonduvad määratud suurusega rühmadesse ja korraldavad arutelu. Juhtumi analüüsimiseks on õpilastel abiks sele 1. Rühmad esitavad oma tulemused ja korraldavad klassiarutelu.

Juhtum

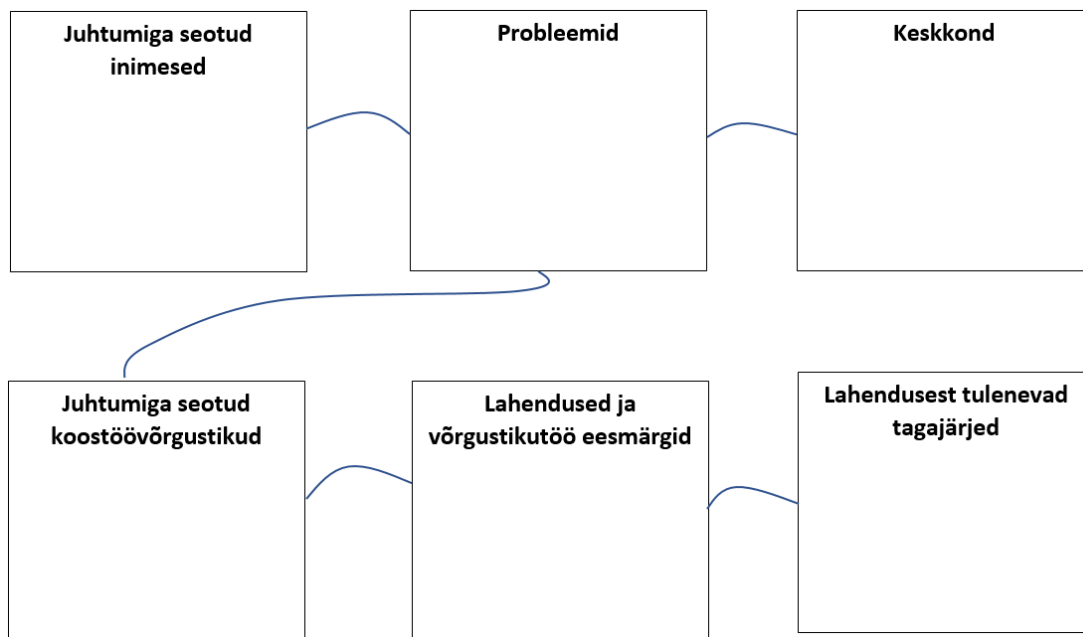
10. klassi õpilane Pille elab koos vanaema ja noorema õega väikeses alevis. Pille ema ja isa on alkoholist sõltuvuses ning vanaema ei taha, et nad käiksid lapsi häirimas. Seetõttu on olnud mitu pahandust, kuna nii Pille kui ka tema vend tahaks ema ja isaga rohkem koos olla. Vanaema murel on alust, kuna vanemate juurest tulles on lapsed tujukad, protestivad õhtuse magamamineku vastu ja ähvardavad välja kolida. Mitmel korral on vanaema tundnud Pille juures sigaretsuitsu lõhna. Pere sissetulekuks on vanaema pension ja lapsetoetused, suviti käib vanaema raha eest peenraid rohimas ja aedu korrastamas. Toime tullakse, aga raha ei ole kunagi piisavalt. Lapsed käivad tihti peale kooli sotsiaalmajas, sest seal saab korra päevas tasuta süüa.

Pille on nüüd vanaemale öelnud, et tegi otsuse kool pooleli jätta ja tööle minna, et osta endale korter ning kolida koos venna ja vanematega sinna.

Kaasust lahendades arutlege järgmiste küsimuste üle.

1. Mis probleeme te selles juhtumis näete?
2. Mis võiks olla kirjeldatud juhtumi puhul võrgustikutöö eesmärk?
3. Mis koostöövõrgustikke on vaja moodustada ja mis on võrgustiku liikmete ülesanded?

Täitke sele 1 ettenähtud viisil.

Sele 1. Juhtumianalüüs

Kordamisküsimused

1. Mis on ennetuse peamised põhimõtted?
2. Kuidas saan mina ise ennetusse panustada?

6. TEGUTSEMINE SÜNDMUSKOHAL JA ASITÕENDITE KÄITLEMINE

Õpilased tutvuvad kriminalisti peamiste tööülesannete ning kriminalistika ja tõendite kogumise üldiste põhimõtetega. Ühe teemana pööratakse tähelepanu sündmuskoha kaitsmise vajadusele, mida peaksid oskama inimesed ka igapäevaelus, kui nad on sattunud kuriteoohvriks või on kuriteo toimepanemise korral tunnistajad.

Kriminalisti nagu ka sündmuskoha vaatlust tegevate politseiametnike ülesanne on koguda ja talletada menetlustoimingute käigus tõendeid, rakendades kriminalistika eriteadmisi ning meetodeid. Toimingute eesmärk on kuriteojälgede, sündmuse olustiku, tehilude ja muude menetluses tähtsate asjaolude väljaselgitamine ja talletamine.

Nagu on sätestatud kriminaalmenetluse seadustikus, saab kohus tugineda kriminaalasja lahendamisel asjaoludele, mis on tunnistatud tõendatuks või üldtuntuks. Tõendatus on kohtul tõendamise tulemusena kujunenud veendumus, et tõendamiseseme asjaolud on olemas või puuduvad. Üldtuntuks võib kohus tunnistada asjaolu, mille kohta saab usaldusväärset teavet kriminaalmenetlusvälistest allikatest.

Tõendamiseseme asjaolud, mida politsei on kohustatud kohtueelsel menetlusel tuvastama, on kriminaalmenetluse seadustiku kohaselt:

- 1) kuriteo toimepanemise aeg, koht ja viis ning muud kuriteo tehilod;
- 2) kuriteokoosseis;
- 3) kuriteo toime pannud isiku süü;
- 4) kuriteo toime pannud isikut iseloomustavad andmed ja muud tema vastutust mõjutavad asjaolud.

Tõendiks saab olla kahtlustatava, süüdistatava, kannatanu, tunnistaja või asjatundja ütlus, ekspertisiakt, eksperdi antud ütlus ekspertisiakti selgitades, **asitõend**, uurimistoimingu, kohtuistungi ja jälitustoimingu protokoll või videosalvestis, samuti muu dokument ning foto, film või muu teabetalletus.

Sündmuskoht on kuriteo (väärteo) toimepanemise koht või koht, mis on seotud kuriteoga (väärteoga). Sündmuskoha vaatluse eesmärk on koguda kriminaal- või väärteoasja lahendamiseks vajalikke andmeid, avastada kuriteojäljed ja võtta asitõendina kasutatavad objektid ära.

Sündmuskohal käitumiseks on mitu põhimõtet, mida tuleb kindlasti järgida.

1. Kes jõuab sündmuskohale esimesena, teatab esimesel võimalusel juhtunust Häirekeskusele (112), kes saadab kohale lisajõud.
2. Esmalt tuleb tagada sündmuskoha puutumatus, et säilitada sündmuskohal olevad jäljed, kuni sündmuskoha vaatlust tegev politseinik või ekspert on need fikseerinud.

- Vältida tuleb **kontamineerumist**. See tähendab, et ühe objekti materjal võib üle kanduda teisele objektile. Selleks ei pruugi objektid otseselt kokku puutuda, kuna mõned kuriteojäljed (nt tekstiilkiud ja juuksekarvad) hõljuvad õhus.
- Algfaasis õnnestub kontamineerumist kõige paremini vältida kuriteokohta puutumatusena hoides. Asjaosalised, näiteks kannatanud ja kahtlusalused, ei tohi mingil juhul kuriteokohal ringi liikuda ning nad tuleb üksteisest lahus hoida. Nendega peavad tegelema erinevad politseinikud ja neid tuleb sõidutada eri sõidukitega.
- Sündmuskoht peab olema eraldatud nii, et kõrvalised isikud ei saaks sinna minna. Parim lahendus on püsiv valve. Piirkond eraldatakse lindiga. Eraldatav ala peab olema piisavalt suur. Parem olgu eraldatud ala suurem kui väike.
- Elupäästmiseks ettenähtud meetmed tuleb otsekohe kasutusele võtta, kui kannatanu juures on märgata elumärke või kui ei ole näha mingeid selgeid surmatunnuseid. Seda tuleb teha ka juhul, kui kahtlustatakse kuriteo toimepanemist, sest kuriteojäljed võivad kaduma minna.
- Üles tuleb märkida** kõik sündmuskohal viibivad isikud ja nende kontaktandmed, kuna tegemist on potentsiaalsete tunnistajatega.

Õpitulemused: õpilane

- teab kriminalisti peamisi tööülesandeid;
- teab sündmuskoha ja asitõendite kogumise üldisi põhimõtteid;
- mõistab sündmuskoha kaitse ja asitõendite puutumatus tagamise vajadust.

Mõisted:

- sündmuskoht** – kuriteo (väärteo) toimepanemise koht või koht, mis on seotud kuriteo (väärteo) toimepanemisega;
- tõend** – kahtlustatava, süüdistatava, kannatanu, tunnistaja või asjatundja ütlus, ekspertiisiakt, eksperdi antud ütlus ekspertiisiakti selgitades, asitõend, uurimistoiming, kohtuistung ja jälitustoimingu protokoll või videosalvestis, samuti muu dokument ning foto või film või muu teabetalletus;
- asitõend** – kuriteo objektiks olnud asi, kuriteo toimepanemise vahend, kuriteojäljega asi, kuriteojäljest valmistatud jäljend või tõmmis või kuriteosündmusega seotud muu asendamatu objekt, mis on kasutatav tõendamiseseme asjaolude selgitamisel;
- menetlustoiming** – kohtueelse menetleja tegevus tõendamiseseme asjaolude kohta tõendusteabe kogumisel;
- kontamineerumine** – ühe objekti materjali kandumine üle teisele objektile.

Vajalikud vahendid: töölehed, arvuti, nutitelefon ja võrguühendus

Kasutatavad allikad

- Mari Karm (2013). Õppemeetodid kõrgkoolis. SA Archimedes
- Kriminaalmenetluse seadustik: <https://www.riigiteataja.ee/akt/120122019008>
- Sündmuskoha tehnilise uurimise käsiraamat (2002). Tallinn: SKL ja KEKK

Teema käsitlemine (4 tundi)

1. tund

- Õpetaja palub õpilastel selgitada, mis on kriminalisti peamised tööülesanded, mis on sündmuskoht ja mis on sündmuskohal asitõendite kogumise põhimõtted. Vajaduse korral esitab õpetaja lisaküsimusi ning ergutab diskussiooni.

2. Õpetaja annab ülevaate kriminalisti tööülesannetest ning sündmuskoha ja asitõendite kogumise põhimõtetest. Enne ülevaate andmist palub ta õpilastel märkida üles nende arvates tähtsamad teemakohased mõisted.
3. Õpilased töötavad paaris ning koostavad olulisemate mõistete ja nende omavaheliste seoste põhjal mõistekaardi (ülesanne 1).
4. Õpilased esitlevad oma mõistekaarte ja selgitavad seoseid.

2. tund

1. Kriminalist ja tema toimingud sündmuskohal. Tundi tuleb kriminalist koos sündmuskohavaatluseks vajaliku varustusega. Ta selgitab enda tööülesandeid ja sündmuskoha vaatlusel kasutatavaid tehnilisi vahendeid. Olulise teemana käsitletakse sündmuskoha kaitse ja asitõendite puutumatus tagamise vajadust.
2. Võimaluse korral lastakse õpilastel otsida ja fikseerida sõrmejälgi erinevatelt pindadelt selleks vajalike vahenditega.

3. ja 4. tund (90 minutit)

1. Õpetaja lavastab klassiruumis sündmuskoha, kus on toime pandud kuritegu, näiteks vargus.
2. Õpilased töötavad paaris. Nad teevad sündmuskoha vaatluse ning koostavad sündmuskoha protokollid ja skeemi.
3. Ülesande ajal annab õpetaja vajaduse korral selgitusi.

Ülesanne 1. Mõistekaardi koostamine

Mõistekaardid on graafilised vahendid teadmiste korrastamiseks, süstematiseerimiseks ja esitamiseks. Need toetavad õpilaste sügavat õppimist. Mõistekaardide kasutamine aitab arendada õpioskusi ja probleemide lahendamise oskust. Mõistekaardid koosnevad mõistetest ning mõisteid ühendavatest joontest, millega viidatakse nendevahelistele seostele. Mõisteid ühendavatele joontele märgitud sõnadega (hoiduda lausetest) täpsustatakse seoseid kahe mõiste vahel. Mõistekaardi tipus võiks olla üldisemad mõisted ning allapoole paigutatakse vähem üldised mõisted. (Karm 2013: 74–75)

1. Õpetaja selgitab õpilastele mõistekaardi koostamise põhimõtteid ja eesmärki ning annab vajalikud töölehed paberil (sele 2). Mõistekaardi koostavad õpilased paaris.
2. Õpetaja annab ülevaate kriminalisti peamistest tööülesannetest, selgitab sündmuskoha mõistet ja sündmuskohal asitõendite kogumise põhimõtteid. Õpilased märgivad sel ajal töölehele antud teemade kohta olulisemad mõisted (10–15 mõistet) ning koostavad mõistekaardi. Õpetaja juhendab vajaduse korral.
3. Õpilased esitlevad oma mõistekaarte.

Kordamisküsimused

1. Mis on kriminalisti peamisi tööülesandeid?
2. Mis on asitõed?
3. Mis on sündmuskohal käitumise peamised põhimõtted?

SELE 2. MÕISTEKAARDI KOOSTAMISE NÄIDIS

Kriminalisti peamised tööülesanded, sündmuskoha mõiste ja sündmuskohal asitõendite kogumise põhimõtted

Sõrmejalg

Jalatsijalg

DNA

Kriminalist

Teeb sündmuskohal
vaatluse

Sündmuskoht

Asitõend

Võetakse sündmus-
kohalt kaasa

7. PIIRKONDLIK POLITSEITÖÖ

Peatükis käsitletakse piirkondliku politseitöö ja noorsoopolitsei töö üldiseid põhimõtteid, politseitöö strateegiaid piirkondlikus politseitöös ning kogukonna kaasamise ja võrgustikutöö aluseid. Piirkondliku politseitöö juhendi järgi on piirkondlik politseitöö kogukonna vajadustest lähtuv ja probleemide lahendamisele keskendunud politseitegevus konkreetses piirkonnas.

Piirkondliku politseitöö eesmärk on lähendada politsei kogukonnale, milleks arendatakse ja süvendatakse politsei, kogukonna, asutuste, ühenduste ning kohalike omavalitsuste koostööd ja infovahetust. Koostöös lahendatakse kogukonna turvalisust häirivad probleemid, tagatakse avalik kord ja suurendatakse üldist turvalisust.

Probleemide lahendamiseks plaanitakse ja korraldatakse regulaarseid kohtumisi, arendatakse võrgustikutööd ning võetakse üldpreventsiooni ja eripreventsiooni meetmeid. Piirkonnapolitseinik kaasab vabatahtlikke ja avaldab arvamust piirkonna turvalisuse küsimustes.

Piirkondlikku politseitööd teeb peamiselt piirkonnapolitseinik, kes on kogukonnale tuttav ja tunneb kogukonda. Ta aitab kogukonnal ja kohalikul omavalitsusel lahendada kogukonna probleeme.

Piirkonnapolitseinike arv on aastate jooksul muutunud. Kui aastal 2014 oli piirkonnapolitseinikke kokku umbes 250, siis 2014. aasta novembris ellu viidud reformi tulemusena vähendati oluliselt nende arvu ja vabanenud politseinikud suunati teisi valdkondi tugevdama.

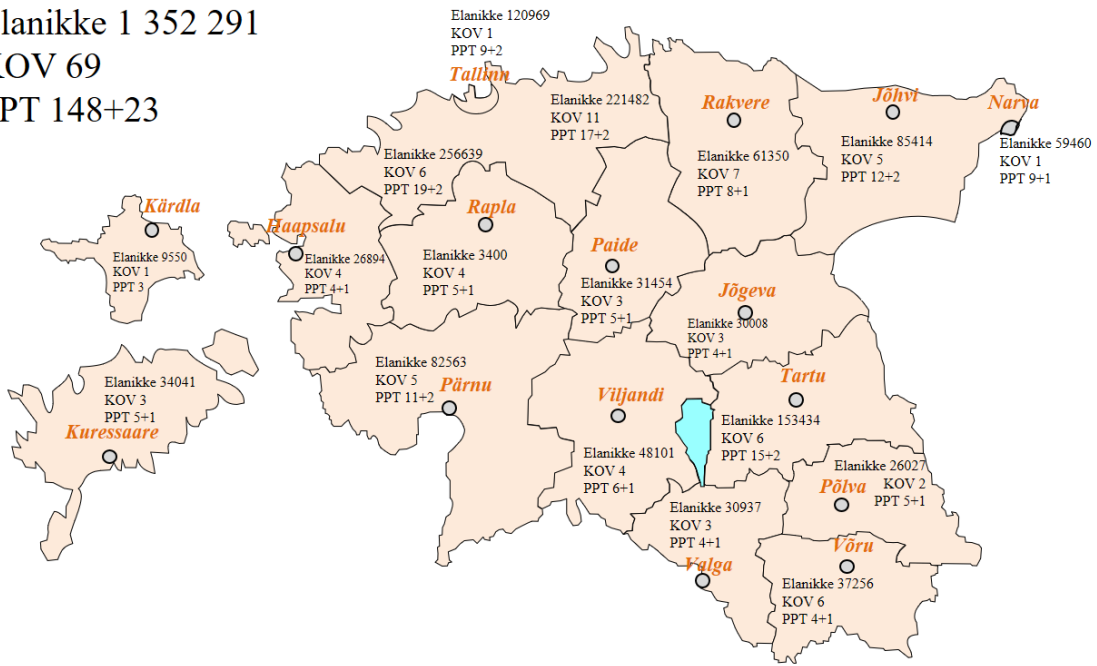
Viimaseil aastail on tavapäraselt räägitud teenusega seotud ressursist selle vähendamise võtmes. Selles võrdluses on piirkondliku politseitöö teenuse areng erandlik, kuna Vabariigi Valitsuse langetatud otsusega eraldati 2017. aastal järgmiseks neljaks aastaks sihtotstarbeliselt selle võrgustiku tugevdamiseks 5 898 212 eurot. Eraldatud rahaga arendatakse kogu piirkondliku politseitöö võimekust, mitte ei keskenduta ainult värskelt värvatud ametnikele. Plaani elluviimiseks on koostatud asjakohane tegevuskava kogukonnakeskse politseitöö ja maapiirkondades piirkonnapolitsei võrgustiku tugevdamiseks.

Praegu on piirkonnapolitseinike arv koos piirkonnavanematega umbes 170 ja üldise põhimõtte kohaselt on igas omavalitsuses nähtud ette vähemalt üks piirkonnapolitseinik (joonis 6).

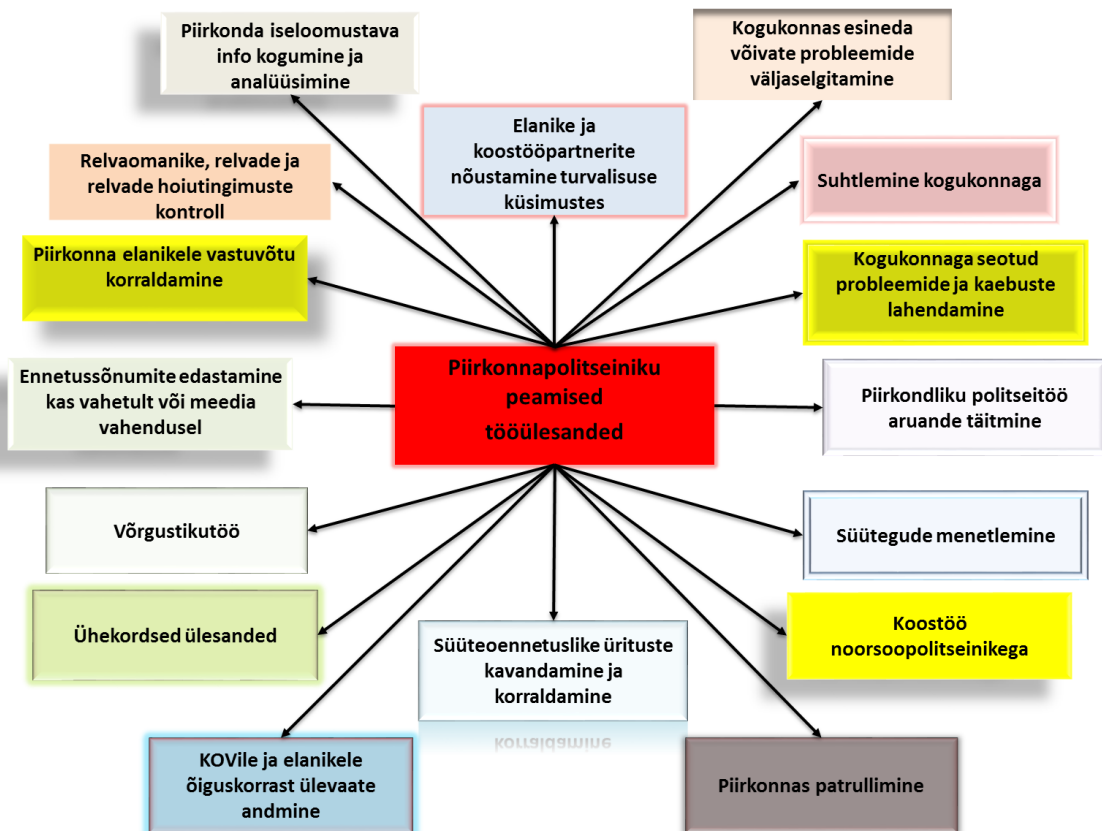
Foto PPA siseveebist

Elanikke 1 352 291
KOV 69
PPT 148+23

Joonis 6. Piirkonnapolitseinike jagunemine omavalitsuste kaupa (PPA siseveebist)

Oluline on ka see, et kogukondade suurenenud ootused nõuavad piirkonnapolitseinikelt senisest nutikamat plaanerimist ja tegutsemist. Piirkonnapolitseinikud täidavad iga päev väga erinevaid ülesandeid (joonis 7).

Joonis 7. Piirkonnapolitseiniku igapäevased tööülesanded (allikas: Rauni Rohuniidu õppematerjal, autori koostatud)

Nagu jooniselt näha, tegeleb piirkonnapolitseinik oma teenistuspiirkonnas patrullimise, piirkonna elanike vastuvõtu ja mitme teise ülesandega.

Piirkondliku politseitöö juhendis on sätestatud piirkondliku politseitöö peamised põhimõtted:

- 1) **vahetu suhtlemine kogukonnaga** (isikute vastuvõtmine vähemalt kord kuus; piirkonna elanike ja KOVi esindajatega kohtumine vähemalt kaks korda aastas);
- 2) **kogukonna ja seda teenindavate institutsioonide kaasamine** (piirkonna õiguskorra seisundist informeerimine; koostöövõrgustike loomine ja hoidmine; vabatahtlike kaasamine; koostööpartnerite tunnustamine; koostöö tegemine KOVi asutustega probleemide kajastamisel; piirkonnas ennetuse korraldamine ja selles osalemine);
- 3) **probleemide väljaselgitamine ja lahendamine** (info kogumine ja analüüsimine, ohuprognoside koostamine ja selle alusel tegevuste kavandamine; relvalubade kohta arvamuse avaldamine; turvalisust tagavate isikute ja institutsioonidega koostöö tegemine ning info vahetamine; koostöös KOViga ennetuse tegevuskava koostamine ja sealt tulenevate ülesannete täitmine);
- 4) **riskiperede ja -isikutega tegelemine** (riskiisikutega seotud probleemide analüüsimine ning sekkumisvajaduse hindamine; tuvastatud probleemidest ja abi vajavatest isikutest KOVi ja teiste koostööpartnerite teavitamine ning koostöö plaanimine).

Piirkondlikus politseitöös toetutakse kolmele põhilisele meetodile:

- 1) kogukonnale orienteeritud politseitöö, mille põhiline suund on kogukonna ja politsei vahel usalduse loomine;
- 2) probleemidele orienteeritud politseitöö, mille põhiline suund on kogukonda enim häirivate probleemide väljaselgitamine ja koostöös lahendamine;
- 3) ennetusele orienteeritud politseitöö, mille põhiline suund on tegelemine nn väikeste korratustega, et ennetada turvalisust mõjutavaid probleeme.

Nagu on märgitud siseturvalisuse arengukavas, näitavad elanike ohutunde suured erinevused piirkonniti, et on vaja keskenduda kogukonna turvalisuse suurendamisele. Selles valdkonnas on peamised panustajad just piirkonnapolitseinikud.

Õpitulemused: õpilane

- 1) teab piirkonnapolitseiniku peamisi tööülesandeid;
- 2) nimetab mõne piirkondliku politseitöö strateegia;
- 3) mõistab kogukonna kaasamise ja võrgustikutöö vajadust ning tegutseb kogukonda kaasavalt.

Mõisted:

- 1) **kogukond** – kogukonna moodustavad konkreetse piirkonna elanikud, kes on omavahel seotud ühise territooriumi või muude mõjurite kaudu (majanduslikud, poliitilised, sotsiaalsed, looduslikud vm seosed);
- 2) **koostöövõrgustik** – suulise või kirjaliku kokkuleppe alusel toimiv laiapõhjaline ühendus, kuhu võivad kuuluda kohalikud riigiasutused, kohalik omavalitsus, sotsiaal-, tervishoiu- ja õppeasutused, äri- ja erasektor, turvaettevõtted, vabatahtlikud jt, kes täidavad kokkuleppelisi ülesandeid oma pädevuse põhjal ning kelle ühise tegutsemise eesmärk on ära hoida süütegusid;
- 3) **piirkonnapolitseinik** – politseiametnik, kes teeb konkreetset temale määratud konstaablipiirkonnas piirkondlikku politseitööd. Piirkonnapolitseinik on kogukonnale tuttav ja kogukonda tundev politseiametnik, kes on kogukonna ja kohaliku omavalitsuse partner, aidates lahendada kogukonna probleeme.

Vajalikud vahendid: piirkondliku politseitöö juhend paberil viies eksemplaris, arvuti või nutitelefon ja võrguühendus, pabertahvlid ja kirjutusvahendid

Kasutatavad allikad

1. Avatud ruum: <https://kaasamine.ee/meetodid/avatud-ruum/>
2. Joosep Kaasik (2007). Kogukonnakeskne politseitöö. Ülevaade teooriast ja praktikast. Sisekaitseakadeemia
3. Mari Karm. Kaasavad õppemeetodid: <https://sisu.ut.ee/keskkond/kaasavad-%C3%B5ppemeetodid>
4. Mari Karm (2013). Õppemeetodid kõrgkoolis. SA Archimedes
5. Piirkondliku politseitöö juhend (kättesaadav PPA siseveebist)

Teema käsitlemine (4 tundi)

1. tund

1. Õpetaja palub õpilastel selgitada kogukonnakeskse politseitöö põhimõtteid. Ta annab üldise ülevaate kogukonnakeskse politseitöö alustest ja piirkonnapolitseainiku ülesannetest.
2. Õpetaja küsib, kes õpilastest teab/tunneb oma kodukoha piirkonnapolitseainikku ning kas neil on olnud temaga kokkupuuteid (ülesanne 1).
3. Õpilased esitavad oma uuringu tulemused.

2. tund

1. Õpetaja annab üldise ülevaate piirkondliku politseitöö juhendist. Ta jagab õpilased viide rühma (ülesanne 2).
2. Iga rühm tutvustab oma tööd klassile.
3. Kokkuvõttvas arutelus avavad õpilased peamiste mõistete (kogukond, koostöövõrgustik, piirkonnapolitseainik) tähenduse. Vajaduse korral täiendab õpetaja selgitusi.

3. tund

1. Õpetaja selgitab piirkondliku politseitöö peamisi meetodeid/strateegiaid (kogukonnale orienteeritud politseitöö, probleemidele orienteeritud politseitöö, ennetusele orienteeritud politseitöö).
2. Õpetaja selgitab õpilastele üksi-, paaris- ja ühistööd seisukohtade sõnastamiseks. Ta esitab küsimused ja õpilased kujundavad oma seisukoha nimetatud võtet kasutades (ülesanne 3).
3. Iga rühm tutvustab oma seisukohti kaasõpilastele.

4. tund

1. Õpetaja selgitab peamisi kogukonna kaasamise ja võrgustikutöö võimalusi.
2. Õpetaja tutvustab õpilastele avatud ruumi meetodi põhimõtteid. Ta sõnastab küsimused, millele õpilased leiavad lahendused avatud ruumi meetodil (ülesanne 4).
3. Õpilased esitlevad oma töö tulemusi.

Ülesanne 1. Üksitöö

Otsige internetist oma kodukoha piirkonnapolitseainiku nimi ja kontaktandmed. Millal ja kus võtab ta elanikke vastu? Kas ja miks peaksid elanikud tundma oma piirkonnapolitseainikku? Tutvustage oma otsingu tulemusi klassikaaslastele.

Ülesanne 2. Rühmatöö

Õpetaja jaotab igale rühmale piirkondliku politseitöö juhendi paberil. Iga rühma liige tutvub juhendiga. Selleks on aega 10 minutit. Rühmad koostavad neile määratud peatükist arvutil või pabertahvlile ülevaate. Iga rühm tutvustab oma tööd kaaslastele. Ettekandeks on igal rühmal aega 5 minutit. Kaasõpilased esitavad juhendis toodud põhimõtete kohta küsimusi (iga rühm esitab vähemalt 2 küsimust).

Ülesanne 3. Üksi-, paaris- ja ühistöö

Üksi-, paaris- ja ühistöö on lihtsasti kasutatav ja kombineeritav võtte ning sobib hästi üldise arutelu ettevalmistuseks või õpilaste kaasamiseks loengus. Iga õppija sõnastab **üksi** oma seisukoha õpetaja esitatud küsimuse alusel. Üksi mõtlemiseks ja märkmete tegemiseks antakse aega 1–5 minutit.

Seejärel arutavad õppijad **paarides** oma vastuseid ning kujundavad ühise seisukoha või loetelu lahendustest. Paarilisega arutlemine annab julgust väljendada oma mõtteid ka üldises arutelus. Arutelu naabriga annab kinnitust, et teemast on aru saadud või et mõlemal on kahtlusi ja kõhklusi.

Paarid moodustavad suurema rühma. Tutvustatakse oma ideid ning koostatakse **ühine** seisukoht või loetelu. Rühma suurus võib varieeruda sõltuvalt seltskonna suuruselt või ülesandest (hea suurus on näiteks 3 paari).

Õpetaja selgitab õpilastele üksi-, paaris- ja ühistööd seisukohtade sõnastamiseks. Ta esitab kolm küsimust piirkondliku politseitöö peamiste meetodite/strateegiate kohta.

- 1) Kogukonnale orienteeritud politseitöö peamine suund on kogukonna ja politsei vahel usalduse loomine. **Kuidas on võimalik kogukonna ja politsei vahel usaldust luua ja hoida?**
- 2) Probleemidele orienteeritud politseitöö põhiline suund on kogukonda enim häirivate probleemide väljaselgitamine ja koostöös lahendamine. **Kuidas on politseil võimalik kogukonda häirivad probleemid välja selgitada ja koos kogukonnaga lahendada?**
- 3) Ennetusele orienteeritud politseitöö põhiline suund on tegelemine nn väikeste korratustega, et ennetada turvalisust mõjutavaid probleeme. **Mis on need väikesed korratused, mida politsei lahendada peaks?**

Iga õpilane sõnastab ja paneb kirja oma seisukoha esitatud küsimustele. Selleks on aega kuni 5 minutit. Õpilased arutlevad paarides oma vastuste üle ning kujundavad ühise seisukoha. Selleks on aega 6 minutit. Pärast arutelu paarides moodustatakse suuremad rühmad (soovituslikult ühes rühmas kuni 3 paari), kus tutvustatakse oma seisukohti ning leitakse ühine vastus esitatud küsimustele. Iga rühm tutvustab oma seisukohti kaasõpilastele. Tutvustamises osaleb võimalikult palju rühmaliikmeid, et harjutada esinemisoskust.

Ülesanne 4. Avatud ruumi meetod

Siin kasutatakse seda meetodit modifitseeritud kujul. Avatud ruum (ingl *Open Space Technology*) on kaasamise meetod, mis loob tingimused oluliste küsimuste uurimiseks, arutamiseks ja lahendamiseks rühmades, kus on 5 kuni 2000 inimest. Avatud ruumi meetod võimaldab igal õpilasel aktiivselt osaleda ja tulemusse panustada. (Avatud ruum)

Õpetaja valib või määrab neli õpilast. Neile antakse suured pabertahvlid ja kirjutusvahendid ning üks neljast küsimusest. Need õpilased juhivad arutelu ja jälgivad, et kõik küsimuse kohta pakutud lahendused saaksid tahvlile kirja. Ülejäänud õpilased liiguvad läbi igast neljast punktist ning avaldavad oma arvamust ja pakuvad probleemile oma lahenduse. Ülesandeks määratud aeg sõltub õpilaste arvust.

Peale meetodi selgitamist esitab õpetaja kogukonnades küsimused, millele soovitakse leida lahendus.

1. Kuidas suurendada kogukonnatunnet? Kuidas kogukonna liikmeid paremini teavitada ja erinevatesse tegevustesse kaasata?
2. Mida peaks tegema, et alkoholihoobes isikud ei viibiks avalikes kohtades?

3. Kuidas saada juurde rohkem abipolitseinikke?
4. Kuidas lahendada tühjade ja lagunevate majade probleemi? Need meelitavad ligi lapsi ja kodutuid.

Lõpuks esitatakse tulemused ning korraldatakse üldine arutelu.

Kordamisküsimused

1. Mis on piirkonnapolitseiniku peamised tööülesanded?
2. Mis on koostöövõrgustike loomise eesmärgid ja mis probleeme võib nende toel lahendada?
3. Nimetage piirkondliku politseitöö peamised põhimõtted.

8. VÄLIJUHTIMINE NING PATRULLIMISE PLAANIMINE JA ELLUVIIMINE

Peatükis käsitletakse politsei tegevusi avalikku korda ähvardava ohu ennetamiseks ja tõrjumiseks. Oluline on teada välijuhi ja patrullpolitseiniku peamisi tööülesandeid ning seda, kuidas politseinikud väljakutseile reageerivad ja neid lahendavad. Õpilased saavad teadmisi selle kohta, mis andmeid on vaja arvestada patrulle planeerides.

Viimaste aastate jooksul on politsei saanud ühes ööpäevas keskmiselt 140 väljakutset. See arv ei ole oluliselt muutunud. Peamised väljakutsete põhjused on olnud vägivald, avaliku korra rikkumised ning liiklusega seonduv. Tähelepanu väärib asjaolu, et üle poole vägivaldaga seotud väljakutsetest on ühenduses lähisuhtevägivaldaga.

Patrullimist tervikuna ja väljakutsetele reageerimise aega mõjutab otseselt patrullide keskmine väljapanek. Nii oli 2019. aastal patrullide keskmine väljapanek 83 patrulli tunnis. Samas on patrullide väljapanek piirkonniti erinev ning see sõltub olemasolevast ressursist ning õiguskorra seisundist. Reeglina on nädalavahetustel patrullide arv suurem, kuna just siis on tavaliselt politseinike sekkumist vajavaid sündmusi rohkem.

Patrullide arvust sõltub olulisel määral väljakutsetele reageerimise kiirus. Üldine reegel on, et mida rohkem on patrulle, seda kiiremini jõutakse reageerida. Samal ajal on tähtis ka patrullide ruumiline paiknemine ning reageerimist vajava sündmuse olemus.

Patrullpolitseiniku ametikoha põhieesmärgid on avalikus kohas käitumise nõuete järele valvamine, väljakutsete teenindamine, liikluse järele valvamine, korrarikkumiste ennetamine ja tõkestamine ning süütegude menetlemine.

Patrullpolitseiniku põhiülesanded on:

- 1) inspekteerimine;
- 2) süütegude ennetamine, tõkestamine ja avastamine;
- 3) väljakutsete teenindamine ja teadete lahendamine;
- 4) liikluse järele valvamine;
- 5) süüteo ja liiklusõnnetuse sündmuskoha fikseerimine ning vormistamine;
- 6) süütegude menetlemine;
- 7) avalduste ja süüteoteadete vastuvõtmine ning esmaste menetlustoimingute tegemine;
- 8) jalakäijate, sõitjate ja juhtide õigete liiklusharjumuste kujundamisele kaasaaitamine;
- 9) suurüritustel liiklusohutuse tagamine ja eskordina tegutsemine.

Välijuhi ametikoha põhieesmärgid on politsei toimkondade operatiivjuhtimine ning avaliku korra, liiklusturvalisuse ja sisejulgeoleku tagamine.

Väljuhi põhiülesanded on:

- 1) politsei toimkondade tegevuse ja politseiressursside korraldamine (planeerimine – juhendamine – kontrollimine);
- 2) väljakutsete teenindamise tagamine;
- 3) sündmuskohal tegevuse juhtimine, sh koostöö koordineerimine sündmuskohal patrulltoimkondade ja politsei operatiivrühmade vahel või teiste ametkondadega;
- 4) ametiabi ja eriülesannete täitmise korraldamine;
- 5) avalduste ja süüteoteadete vastuvõtmine ning vajaduse korral esmaste menetlustoimingute tegemine;
- 6) süüteomaterjalide ja muude teenistuslike dokumentide kvaliteedi kontrollimine;
- 7) teenistusliku kontrolli tegemine määratud pädevuse põhjal (arestikambrid, sõidukite kasutamine, sisekord);
- 8) ettepanekute tegemine patrullteenistuse töö paremaks korraldamiseks.

Politsei- ja Piirivalveametile on oluline prioriteet vabatahtlike kaasamine ühiskonna turvalisuse tagamiseks. Nii näiteks on avaliku korra tagamisel, sealhulgas patrullimisel, suureks abiks abipolitseinikud, keda 2019. aasta algul oli kokku 1038. Abipolitseinikud on viimaseil aastail panustanud turvalisuse tagamiseks aastas umbes 110 000 tundi, millest kõige suurema osa moodustab just avaliku korra tagamine peamiselt patrullide toel.

Õpitulemused: õpilane

- 1) teab väljuhi ja patrullpolitseiniku peamisi tööülesandeid;
- 2) mõistab väljakutsetele reageerimise ja nende lahendamise võimalusi patrullis.

Mõisted:

- 1) **väljuht** – patrulli juhi määratud isik, kes koordineerib patrulli juhi määratud piirkonnas ja ulatuses välitööd ning korraldab patrulltoimkondade tööd;
- 2) **patrullimine** – välitöö tegemine kindlaks määratud territooriumil, ajal, eesmärgil ja vahenditega;
- 3) **välitöö** – politseiline tegevus, mis kaitseb korda väljaspool siseruume avalikus kohas maismaal, õhus ja veekogudel ning lennujaamas ja sadamas;
- 4) **väljakutse** – sündmus, mille kohta kogutud teabe põhjal vastab ohuhinnang Charlie või Bravo prioriteedile ning kuhu peab patrulltoimkond kohe sekkuma.

Vajalikud vahendid: töölehed, arvuti, nutitelefon ja võrguühendus

Kasutatavad allikad

1. Mari Karm (2018). Õppemeetodid kõrgkoolis. SA Archimedes
2. PPA õiguskorra aastaülevaade 2019: PPA siseveeb (asutusesiseseks kasutamiseks)
3. Välitöö kord: PPA siseveeb (asutusesiseseks kasutamiseks)

Teema käsitlemine (4 tundi)

1. tund

1. Õpetaja palub õpilastel selgitada, mis on patrullide ja väljuhi tööülesanded ning patrullimise eesmärk. Ta selgitab välitöö korra esimeses viies peatükis esitatud põhimõtteid. Loengu pikkus on kuni 10 minutit.
2. Peale loengu kuulamist koostavad õpilased kokkuvõtva tabeli, kuhu märgivad mõisted, mis olid arusaadavad, ning tabeli teisele poolele mõisted, mis jäid arusaamatuks (ülesanne 1).

Ülesanne 2

Arutlege neljaliikmelistes rühmades ning leidke seletused arusaamatuks jäänud mõistetele ja seisukohtadele. Küsimusi tekitanud kohad arutage läbi kaasõpilaste ja õpetajaga. Seejärel täitke tabel.

Andmed, millest lähtutakse patrulle planeerides	Miks on vaja toodud andmeid patrulle planeerides arvesse võtta?

Ülesanne 3. Kodukoha õiguskord

Üksitöö. Analüüsige oma kodukoha õiguskorra seisundit ja õigusrikkumisi isikliku kogemuse ning avalike allikate alusel (konkreetne piirkond lepitakse enne õpetajaga kokku). Kavandage koostatud analüüsi alusel patrull.

Iseseisev töö peab sisaldama:

- 1) piirkonna nimetust ja üldiseloomustust;
- 2) piirkonna õiguskorra seisundi ja õigusrikkumiste analüüsi;
- 3) analüüsist tulenevaid probleeme ja mõjureid, mida tuleb arvestada patrullimist plaanides;
- 4) patrulli plaani, milles on esile toodud planeerimisperiood (vähemalt üks nädal), patrullitoimkondade liik (nt jalgsi-, auto-, jalgrattapatrull), tööülesanded ehk mis eesmärki soovitakse patrullimisega saavutada, patrullmarsruut ja -aeg.

Töö pikkus on kuni 3 A-4 lehekülge. See tuleb kokkulepitud tähtajaks saata õpetaja meiliaadressile.

Iga rühm valmistab iseseisva töö põhjal ette esitluse, mille kannab tunnis ette. Esitluse pikkuse saab määrata rühmade arvu järgi sellise arvestusega, et tunni lõpus jääks aega ka kokkuvõtva aruteluks.

Kordamisküsimused

1. Mis on patrullide ja väljuhi peamised tööülesanded?
2. Nimetage patrullimise eesmärgid.
3. Mis andmeid on vaja patrullimist plaanides arvestada?

9. ÕPIMAPI KAITSMINE

Õpilased lahendavad kursuse jooksul erinevaid ülesandeid, täidavad töölehti ja teevad koduse ülesande. Kursuse vältel tehtud iseseisvad tööd koondavad õpilased õpimappi, mida nad kaitsevad kursuse viimases kahes tunnis enne politseiasutuses käiku.

Õpimapi kaitsmiseks kordab õpilane kursuse jooksul käsitletud teemasid ning vastab suuliselt õpetaja esitatud küsimustele. Politsei ja piirivalve üldkursust kokkuvõtvast ning politseikursuse sissejuhatavas tunnis täitsid õpilased ülesande 3 TTS-tabeli kaks esimest veergu. Enne õpimapi kaitsmist täidavad õpilased iseseisvalt tabeli viimase veeru ning märgivad tabelisse, mida uut nad politseikursuse vältel teada said.

Igal õpilasel palutakse teha eneserefleksioon selle kohta, mis teema oli temale kõige huvitavam, mis sai hästi selgeks ja mis vajaks veel täiendamist.

10. ÕPPEKÄIK POLITSEIASUTUSSE

Õppekäik korraldatakse piirkonnas asuvasse politseijaoskonda või mõnda teise politseiasutusse. Selle eesmärk on kinnistada teadmisi, mida õpilased on kursuse jooksul omandanud. Nad tutvuvad politsei töötingimuste ja -vahenditega ning saavad uusi teadmisi politseiniku elukutsest.

Pärast õppekäiku täidavad nad üksi-, paaris- ja ühistöös ülesande, mille käigus arutletakse ja pannakse kirja vähemalt neli uut teadmist, mis õppekäigul omandati.

Õpitulemused: õpilane

- 1) saab käigu põhjal ülevaate politseijaoskonna või mõne muu politseiasutuse tööst;
- 2) kinnistab ja täiendab teadmisi politseiniku elukutsest.

Mõisted:

- 1) **prefektuur** – Politsei- ja Piirivalveameti piirkondlik struktuuriüksus;
- 2) **politseijaoskond** – prefektuuri koosseisu kuuluvad territoriaalsed ja funktsionaalsed struktuuriüksused ning arestimajad. Territoriaalsed struktuuriüksused on **jaoskonnad**, kordonid ja piiripunktid ning funktsionaalsed struktuuriüksused on bürood.

Eelteadmised: eelneva mooduli teemade omandamine

Vajalikud vahendid: transport politseijaoskonda ja tagasi

Politseijaoskonnas või mõnes muus politseiasutuses käiguks on aega kokku neli tundi, sh sõiduaeg. Nii käik kui ka kavandatud tegevused käigu ajal tuleb enne politseijaoskonna ametnikega kokku leppida.

Pärast politseijaoskonnas käiku arutletakse ja pannakse kirja vähemalt neli uut teadmist, mis õnnestus õppekäigu ajal saada. Iga õpilane kirjutab esmalt üles oma mõtted ja arutab seejärel vastuseid paarilisega. Lõpuks korraldatakse üldine arutelu, mida juhivad õpetaja.